

CHARTA
111
KŘESŤANÉ A CHARTA '77

Výběr dokumentů a textů

Předmluva

Myšlenka křesťanství je neslučitelná s jakoukoliv formou koncentrace moci. Každý pokus o její integraci do mocenských struktur odporuje evangeliu stejně jako snaha o vytvoření samostatných a z křesťanství vycházejících státních společenství, v nichž by Kristova výzva mohla být chápána jako především politický či sociální program. Mají-li být křesťané solí země, nemohou nikdy s žádným vládním systémem anonymně splynout. Jejich způsob hledání pravdy bude vždy v rozporu se sebejistotou charakteristickou pro všechny ideologie. Představa, že by se křesťané mohli stát mlčícími a nekritickými či dokonce aktivními spolubudovateli státu, jehož zřízení je založeno na mocensko-totalitních principech, je nesmyslná, protože pak by prostě přestali být křesťany. V dějinách se to ovšem stává. Pokaždé na takové pokusy doplácí tragicky především křesťané sami a není nejmenší důvod se domnívat, že by je měl kdykoliv jindy a jinde potkat lepší osud.

Je přirozené, že vztah křesťanů a státní moci má do jisté míry a v jiné formě svou obdobu ve vztahu křesťanů vůči jejich vlastním společenstvím - církvím. Právo /i povinnost/ slyšet otevřeně a kriticky je ovšem u každého, ale zejména u křesťana, podmíněno vědomím vlastní slabosti a nedostatečnosti.

Od roku 1948 patří křesťané v Československu k pronásledovaným. Nejráznější formy jejich obrany i boje získaly po roce 1977 nový prostor v Chartě 77. Dokumenty, které o tom náš sborník přináší, nemohou zachytit všechny myšlenkové proudy poznamenávající křesťanská společenství doma ani zaznamenat často bouřlivé diskuse probíhající mezi představiteli mnohdy výrazně se lišících stanovisek. Některé texty může dokonce čtenář přijmout s rozpaky a smutkem /což se netýká jen oficiálních stanovisek úředních církevních představitelů vůči Chartě 77/. Mnohý z dokumentů či dopisů by vyžadoval komentář. A může být vysloven i názor, že právě takový materiál by měl být podroben teologickému, filozofickému a možná i politicko-historickému zhodnocení. Jistě se tak jednou stane. Jako tomu, kdo v období vzniku těchto textů žil v Československu a na zrodu některých

2

se podílel, mi snad může být dovoleno se domnívat, že tento okamžik ještě nenastal.

Život skutečných křesťanů v Československu, a myslím i v ostatních zemích východní Evropy, je poznamenán hledáním, zápasy, myšlenkovými rozpory, pokusy o dorozumění a nalezení nových struktur i nové náplně tradičních seskupení. Všechny tyto často se teprve rodící proudy existují ve státě, kde každé setkání sebemenšího počtu lidí je vystaveno nebezpečí policejního zásahu. Ve státě, jehož většina zákonů je protilidská a tím i protikřesťanská. Ale snad právě proto může život a myšlení křesťanů v Československu přinést něco dobrého i těm, kteří žijí ve svobodném světě. O tom všem přináší náš sborník první doklady. Již teď je však jisté, že zejména ve filozofické a teologické oblasti by mohl mít mnohonásobný rozsah. Ale právě v těchto chvílích vznikají určitě už další myšlenky a studie. Potřebujeme čas, abychom se seznámili i s nimi a mohli pak posoudit křesťanské aktivity v Československu v širších souvislostech.

Ale i z toho, co již dnes můžeme publikovat, snad vysvítá, že úzkost, s jakou se doma i zde díváme do budoucnosti, není silnější než naděje.

Vídeň, únor 1979

Ivan Medek

30. listopadu 1978. Praha. - Dopis mluvčích Charty 77 dr. L. Hejdánka a V. Havla papeži Janu Pavlu II. Blahopřeji jménem všech signatářů Charty 77 k zvolení papežem.

Jeho Svátost
Jan Pavel II
V A T I K Á N

Vaše svatosti,

československá občanská iniciativa Charta 77 sdružuje občany různých smýšlení, které spojuje společná vůle bojovat za respektování lidských práv a svobod. Domníváme se, že navzdory této názorové různosti signatářů Charty 77 můžeme za všechny bez rozdílu vyslovit radost z toho, že se hlavou římsko-katolické církve stal příslušník národa, s nímž nás spojuje společný osud i společné starosti, a že jste to právě Vy, známý svými statečnými vystoupeními na obranu lidských práv a svobodného lidského života. Jsme šťastni, že jste bezprostředně po své volbě oslovil i naše národy, a že jste ve svém úřadě už několikrát vyjádřil své odhodlání zastávat se všech, kteří trpí za to, že se snaží naplnit důstojné své lidské poslání. Věříme, že nezapomenete ani na ty z nich, kteří jsou vězněni pro své názory. Dovolte nám, abychom Vám jménem Charty 77 blahopřáli k Vašemu zvolení a vyslovili Vám svou úctu a obdiv.

dr. Ladislav Hejdánek
mluvčí Charty 77
V Praze 30. Listopadu 1978

Václav Havel
mluvčí Charty 77

21.ledna 1978.Praha. - Duchovní českobratrské církve evangelické M. Rejchrt generálnímu sekretáři Křesťanské mírové konference /KMK/ biskupu dr.K. Tóthovi. Konfrontuje adresáta s některými fakty každodenní represivní praxe státních orgánů proti obháj-
cům lidských a občanských práv a kritizuje oportunistickou,
přizpůsobivou politiku KMK i jejího představitele.

Pan

biskup dr. Károly Tóth
generální sekretář Křesťanské mírové
konference
Jungmannova 9, Praha 1

Miloš Rejchrt
Rumunská 15
Praha 2

Vážený pane Tóthe,

proč Vám píši? Kromě jiného proto, že se přehoupila půlnoc a na dvanáctihodinové noční směně se musím něčím bránit proti spánku. Čtení je ošidné - jednak si zapatláte knihu mazedly a topným olejem, jednak propadnete dojmu, že jste hluboce za-
brán do textu a zatím spřádáte něžný sen. A usnout se přesí, mohla by se ztratit voda z kotle. Psaní je lepší. Jedním okem ukazatel vodní hladiny, podle odběru střídavě zapínám a vypínám kotel, který na mě přátelsky řve svých 90 decibelů a soustředěním na formulaci dopisu zaháním ospalost. Nevěřil byste, jak hypno-
tické účinky má kravál, pokud je monotónní a trvá dost dlouho.

Sotva se soustředím na hluboké teologické úvahy, kterým se patrně daří lépe v tiché pracovně, nechám si alespoň probí-
hat hlavou nedávné události.

Mému v Pánu Ježíši bratru dr. Ladislavu Hejdánkovi před několika dny vypnulí telefon. Včera se před dveře jeho bytu postavili tři muži v uniformách SNB a prohlásili, že ho budou střežit, tj. legitimovat a zapisovat každého, kdo jej hodlá navštívit, občas prý někoho odvedou. 6.ledna t.r. navštívili dr. L. Hejdánka v kotelně pracovníci státní bezpečnosti. Nebylo to poprvé. Ladislav Hejdánek je, jak byste měl vědět, jedním

z mluvčích občanské iniciativy Charty 77, která usiluje o to, aby se u nás směly dodržovat zákony. Když mu pracovníci Státní bezpečnosti nemohli sdělit žádný důvod k předvedení, odmítl s nimi jít. Byl odveden - doslova. Chytili ho za rukávy, táhli po zádech přes schody a dvůr, vespali do auta a odvezli do Bartolomějské. Na úřadovně ho kopali /on sám tvrdí, že mírně, pouze prý kopnutí do páteře ho bolelo víc/, přičemž ho nazývali svo- ločí, národním hrdinou a krávou. Zkoušeli, zda přestane s pasív- ní resistencí na podlaže, když mu přišlápnu na rýt. Pak na něho, člověka chronicky nemocného, otevřeli v mrazivém počasí dokořán okno, vzápětí i dveře.

Pokopaný, stuhlý, bez jedné boty - ta druhá zakopla o schody, vyzula se a ztratila sestou, v topičském oděvu a s utrhanými knoflíky byl filmován a dotázán, co si o něm pomyslí televizní diváci, až jej v tomto stavu uvidí.

„Těžko říci, co si pomyslí. Možná to, že na něm není podoby ani krásy a ničeho, proč bychom ho žádostiví byli. Možná si někteří řeknou, že s otrhanými knoflíky a o jedné botě dělá křesťanům ostudu, zatímco na představitele církve, které občas ukazují v televizi, je jiná podívaná - jsou náležitě upraveni, neschází jim bota ani knoflík.

K únosu L. Hejdánka došlo v den, kdy Nejvyšší soud ČSSR potvrdil tresty ve výši dva a půl a tři a půl roku nad občany Macháčkem a Laštůvkou, kteří byli odsouzeni v době Bělehradské schůzky, v době politiky uvolnění a platnosti závěrů Helsinské konference, v době, kdy u nás platí pakty o občanských a politic- kých právech jako zákon, za to, že rozšiřovali periodika a lite- raturu, která vychází v českém jazyce v zahraničí.

12. ledna byli odsouzeni čtyři občané, z toho tři účastníci Charty 77, za čin právě opačný, že totiž předávali články, li- terární díla a recenze, které nemohou vyjít u nás, k publikaci do zahraničí. Odsouzení byli až ke třem letům vězení.

Tzv. ostraha Ladislava Hejdánka není nic nového, takže víme, jak asi bude vypadat. Nedaleko našeho domu parkuje černá šestsettrojka. Z ní vystoupí dva pánové vědycky, když jde z domu ven pan Petr Uhl a sledují, kam jde, s kým se potká. A když jde někdo na návštěvu k Uhlovům, je ve dne v noci

v nejlepším případě legitimován, zapsán a vpuštěn, v horším případě nevpuštěn či předveden na policejní stanici. Je ovšem pravda, že o vánocích byli příslušníci přede dveřmi Uhlových o poznání liberálnější, pustili i otce paní Uhlové k návštěvě vlastní dcery, což před vánocemi odmítli. Tato opatření nejsou nijak zdůvodněna a opřena o zákon. Pravda, pan Uhl má své zvláštnosti a neběžné názory. Např. i mezi čtyřma očima se hlásí k tomu, že je marxista a považuje únorové události z r.1948 za nutné. Tak snad abych raději zůstal u domácí víry. Brzy tomu bude už rok, co je ve vězení bývalý student bohoslovecké fakulty Aleš Březina, odsouzený na dva a půl roku za to, že z důvodů svědomí odmítl nastoupit vojenskou službu. Svě mládí tráví tento pacifista ve vězení v době, kdy znějí z nejvyšších míst výzvy k parlamentům a vládám celého světa, aby se začalo s odzbrojením, v době, kdy KMK chystá v Praze Všekřesťanské mírové shromáždění. František Matula, rovněž student Komenského evangelické bohoslovecké fakulty, byl za tentýž trestný čin odsouzen na dva roky.

Od 19.12.1977 je ve vyšetřovací vazbě M. Lojek, evang. vikář, doposud se nesetkal s obhájcem, jeho manželka od něho nedostala žádnou zprávu, balík s hygienickými potřebami jí byl vrácen. M. Lojek je obviněn, že rozšiřoval mezi vojáky základní vojenské služby pobuřující materiály. Jak dává tušit výsledek domovní prohlídky, šlo buď o evangelizační literaturu nebo dokumentaci Charty. Proč se s tím svěřuji právě Vám, když je známo, že jsem ke KMK neměl nikdy žádné sympatie? Například, když se mi podařilo zjistit, jakým způsobem se KMK dokázala zbavit nepohodlných lidí ve své vlastní hierarchii, kteří nesouhlasili s intervencí vojsk Varšavského paktu do naší země v roce 1968, a hlavně, když jsem tato fakta srovnal se lžemi v bulletinu KMK, referoval jsem o této záležitosti na kurzu Svazu evangelického duchovenstva r. 1971. Můj referát, ukončený návrhem, aby naše církev z KMK vystoupila, byl tehdy přijat většinou cca 80 hlasů proti dvěma. Téhož roku se stal můj referát o praktických Vaší instituce součástí soudního spisu proti faráři Vlastimilu Slámovi, předsedovi Svazu duchovenstva. Sláma byl odsouzen za poškozování zájmů republiky v cizině, neboť poslal příteli

v zahraničí oficiální usnesení Svazu duchovenstva a církve. Dokladem toho, jak podvratný charakter měl Svaz československého evangelického duchovenstva, byl pro soud i můj kritický referát o KMK. Kvůli tomuto referátu jsem byl v srpnu 1972 vyšetřován Státní bezpečností. Na podzim téhož roku jsem se zúčastnil tzv. Mirového semináře v Chotěboři. Na jeden den jste tam automobilem Peugeot 504 přijel i Vy a měl jste velmi povzbudivý projev. Prý víte, řekl jste tehdy, i o jisté nedůvěře vůči práci KMK, budete se snažit, aby zmizela. Namítl jsem tehdy, že nedůvěra trvá a bude trvat, dokud kritika práce KMK bude předmětem výsledků na StB. Na to jste odpověděl, že víte o určitých nesnázích, ale že vše bude dobré. Moc dobré to nebylo. Asi za 14 dní na to jsem byl zbaven státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti a od té doby nekáži, ani nekritizuji práci KMK, nýbrž hlídám vodu v parním kotli.

Snad abych odstranil možné nedorozumění: nevyčítám Vám luxusní limuzínu a obě boty na nohou. Nevyčítám Vaší instituci, že existuje. Jsem přesvědčen, že instituce mají a mohou usilovat o spravedlnost, lidskou důstojnost a pokojný život, a je ku prospěchu, když se na tento obor specializují, přičemž si mohou zachovat svobodu od mocensko-ideologických zájmů států, v jejichž rámci působí. Dokladem toho je pro mne Amnesty International. Předpokládám, že i její činovníci jezdí auty a nosí bílé košile, aniž by tím utrpěla účtyhodnost jejich práce.

Vyčítám Vám jedině: že voláte "pokoj, pokoj" tam, kde není žádného pokoje. Tvrdíte, že zde nemáte nic na práci, za diskriminovanými musíte jít. Před konkrétními oběťmi zvláde utíkáte z našeho prostoru a času do exotických krajín, do jiného světa, až do třetího světa. A když se už musíte vyslovit k dění mezi domácími, kromě potlesku na velkolepých shromážděních a politicko-liturgických projevů, které musí nudit i ty, kterým jsou určeny, máte pro bratry, žízňící po spravedlnosti a volající po účtu k lidské svobodě, jen slovo odsouzení - pomlouváme vlast a nahráváme studené válce. Jak má být věrohodná Vaše péče o vzdálené /tém třeba ochotně nabízíte revoluci/, když utíkáte před blízkými?

Vaše cesty nejsou z Jeruzaléma do Jericha, nýbrž z Prahy do Budapešti. Na té cestě ve Slovenské 11, Praha 2, ležé zkopaný filozof. Vlastně na Vás ani nemohu chtít, abyste navštívil nemocného - k tomu je třeba v ČSSR v roce 1978 hodně občanské odvahy, a té nemáte nikdo nasbyt. Alespoň ale nelžete, že na té cestě je vše all right a že tam nikdo neleží. Nevolejte "pokoj, pokoj" tam, kde není žádného pokoje, ale válka, tichá a urputná válka mocných s bezmocnými. Válka o co? Vmucuje se odpověď, že o lidská práva. Ne, jde o něco širšího, obsažnějšího a bytostnějšího - ano, to je válka o mír.

Rychle ta noc dnes uběhla. Za chvíli naši směnu vystřídají. Nepřijde ovšem filozof dr. Šindelář, ten teď zaskakuje v jiné kotelně, ještě méně vlídné, než je tato. Přijde historik umění dr. Hlaváček, kolegové topiči ho mají rádi, tichá povaha, šikovný chlapec, rychle pochopil tajemství středotlakého kotle a v noci při práci neusíná. A to je pro topičství moc důležité. Stále dlužím vysvětlení, proč Vám vlastně píšu. Nežádám Vás o pomoc. Kdybych se jí mohl od Vás nadít, už by tady dávno byla. Píšu Vám proto, abyste věděl. A aby nebyla pravda, že jste nevěděl.

S pozdravem Míru zdar!

Miloš Rejchrt

Praha 21. ledna 1978

Prezident ČSSR dr. Gustáv Husák
 Praha - Hrad
 Federální shromáždění ČSSR
 Vinohradská 1, Praha 1
 Československá tisková kancelář
 Opletalova 5, Praha 1

V říjnu loňského roku Vám byl doručen dopis 55 katolických duchovních a laiků, shrnujících problematiku postavení křesťanů v ČSSR a upozorňující na četné křivdy a diskriminační opatření, jimž jsou věřící občané v ČSSR vystaveni. Podepsaní, aniž by se v jakékoliv formě vydávali za představitele katolíků u nás, zdůrazňovali, že jsou si vědomi své povinnosti vystoupit proti jakémukoliv bezpráví - ať již se přímo týká věřících či ne - a především se zasazovali o urychlené propuštění všech osob, vězněných pro projevy svého přesvědčení. Současně projevili ochotu konkrétně doložit uváděné nespravedlnosti a podle svých možností se podílet na jejich nápravě.

Ačkoliv již dávno uplynula zákonem stanovená lhůta, neobdrželi jsme žádnou odpověď, a jediným orgánem, který o náš podnět projevili zájem, byla Státní bezpečnost. Přesto jsme odhodláni ve svém úsilí pokračovat a proto Vám jako přílohu k tomuto listu zasíláme seznam některých duchovních, kterým byl /ve většině případů v posledních letech a často bez udání důvodů/ odebrán státní souhlas k výkonu činnosti.

Dokumentaci k tomuto problému Vám přikládáme jako první především z těchto důvodů: Za prvé je zmíněný postup, který je v zásadním rozporu se Zákoníkem práce, s řadou jiných čs. zákonů a především s oběma mezinárodními Pakty o občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních právech, jen nejmarkantnějším příkladem zákazu povolání, jak se s ním běžně setkáváme v mnoha oblastech našeho života. Za druhé se netýká jen uvedených přímo postižených jednotlivců - z nichž mnozí by se za současných poměrů do duchovní správy možná ani vrátit nechtěli - ale představuje nepřipustný cenzurní zásah do náboženských a občanských svobod mnohem širších společenství.

S ohledem na naše omezené možnosti je seznam nutně neúplný / a především zahrnuje pouze katolické duchovní, ačkoliv stejně jsou postihováni duchovní všech církví/ a v některých bodech možná i nepřesný. Nebude pro Vás jistě obtížné si jej doplnit a zkorigovat. Navíc upozorňujeme, že duchovní, přímo zbaveni státního souhlasu, představují jen zlomek těch, jimž je znemožněn výkon kněžského povolání. Zvláštní kapitolu /k níž doufáme časem přineseme samostatnou dokumentaci/ tvoří tvrdá omezující opatření při přijímání do semináře a při udílení kněžského svěcení, které je podmíněno příslibem získání státního souhlasu. Někteří kněží jsou místními politickými a policejními orgány pomocí výhrážek i přímého vydírání nuceni dobrovolně opustit duchovní správu /mají v takovém případě při hledání alespoň částečně kvalifikovaného občanského povolání přece jen větší šanci, než při přímé ztrátě státního souhlasu/. Duchovní může být nucen k rezignaci také dalšími formami šikanování, z nichž nejzjevnější je nedobrovolné a často opakované překládání do odlehlých farností, čímž je zbavován jak zasloužených plodů svého úsilí, tak jakýchkoliv sociálních jistot. Plat duchovního představuje zhruba polovinu zákonného nástupního platu vysokoškolskéka či třetinu průměrného příjmu československého pracujícího, a duchovní je tedy v rozporu s oficiálními tvrzeními o hmotném zabezpečení církvi existenčně přímo závislý na dobrovolných příspěvcích věřících. Mezi méně zjevné formy zákazu výkonu povolání konečně spadají i nucené odchody do důchodů, ostře kontrastující jak s běžnou praxí u jiných kategorií pracujících, tak se zákonnými ustanoveními.

Žádáme Vás proto, abyste se na základě svých ústavních práv a povinností postarali jak o odstranění nezákonné praxe při udílení a odnímání státních souhlasů k výkonu duchovenské činnosti, tak o zrušení četných administrativních opatření v této oblasti, odporujících zákonům ČSSR.

Jménem signatářů dopisu z 1.10.1977

Ivan M e d e k

11

21.května 1978.Praha. - Otevřený dopis signatáře Charty 77
I. Medka prezidentu republiky a dalším čs. státním činitelům.
Ličí okolnosti teroristického přepadu na jeho osobu, k němuž
došlo bezprostředně po zadržení ve služebně Státní bezpečnosti,
a žádá o vyšetření případu.

O t e v ř e n ý d o p i s

Praha 21.května 1978

prezidentu republiky, předsedovi vlády, ministru vnitra a gene-
rálnímu prokurátorovi ČSSR

Pane prezidente, pane předsedo vlády, pane ministře, pane gene-
rální prokurátore,

v úterý 16.května v 17,00 hodin jsem šel navštívit svého přítele
dr. Ladislava Hejdánka. Před jeho bytem měli službu čtyři uni-
formovaní příslušníci VB, ze nichž dva mě zadrželi a odvedli
před dům do připraveného vozu, kterým jsem byl převezen do
Bartolomějské ulice. Tam jsem čekal tři hodiny v místnosti se
dvěma mladými příslušníky StB, kteří se mnou "nezávazně" hovo-
řili a prohlédli mi obsah kapes. Svě jednání nevysvětlili a
odmítli udat důvod mého zadržení. Ve 20,30 vstoupil do místnos-
ti elegantně oblečený tmavovlasý muž, který se představil jako
Ulrich, zdvořile mě vyzval, abych šel s ním, a na ulici před
budovou mi sdělil, že je připraven vůz, který mne odveze domů.
Na moji námitku, že je to zbytečné, protože bydlím za mostem
l.máje odpověděl, že je to zdvořilost, abych si nemyslel nic
špatného. Vedl mě pak za roh do ulice Karoliny Světlé, u rotun-
dy sv.Kříže se několikrát rozhlédl a opakoval, že auto zde musí
být každou chvíli, protože bylo řádně objednáno. Ve chvíli, kdy
byla ulice úplně prázdná, předal mi můj občanský průkaz, který
až do té doby držel v ruce. V tomto okamžiku se na mne zezadu
vrhli dva silní mužové, zkroutili mi ruce, vtlačili mne do
světlého vozu zn. Žiguli, který stál připraven ve výjezdu
z Konviktské ulice. Ve voze mi přitiskli hlavu k zemi, na ruce
za záda nasadili poute a přes oči a uši uvázali kus silné látky,
kterou pak po cestě stále utahovali. Po hodině jízdy, která

proběhla za naprostého ticha, vůz zastavil. Byl jsem vytažen ven a vlečen několik desítek metrů blátem a mokrou trávou mezi nízkými stromy a keři. Přitom jsem byl stále spoután a měl jsem zavázané oči. Nato mi byla sejmuta pouta i látka s očí a současně jsem dostal neobyčejně prudkou ránu do žaludku na solar plexus. Na okamžik jsem ztratil dech a vědomí. Když jsem se probíral, ležel jsem na zemi a slyšel zvuk odjíždějícího vozu. Pokusil jsem se vstát a orientovat v hustém mlázi hlubokého lesa, kde by ležícího člověka nemohl nikdo nalézt. Asi po hodině bloudění jsem se ve 22,40 dostal do Pacínova a do Nového Strašecí, odkud jsem jel autobusem přes Lány do Stachova a pak ráno vlakem do Prahy.

Skutečnost, že jsem se vrátil živ /nikoli zdráv/, je jen výsledkem náhody a snad i mého úsilí, a nelze ji zobecnit. Nedovedu si představit, že by za toto gangsterské přepadení mohl kdokoliv z úředních představitelů nést odpovědnost. Dovedu si však představit, co by se stalo, kdyby na mém místě byl člověk slabý nebo nemocný. Pak by to nebylo zákeřné přepadení, ale vražda. V mém případě šlo "pouze" o únos, ublížení na těle, event. vražedný pokus.

Žádám vás, abyste tuto záležitost okamžitě vyšetřili. Cílem tohoto teroru nebylo jen demonstrativní napadení mé osoby, ale otevřený útok na zákony republiky a tedy také na každého, kdo za ně nese odpovědnost a má zaručovat jejich plnění.

Zároveň žádám prezidenta republiky, předsedu vlády a ministra vnitra ČSSR o odpověď na svůj doporučený dopis z 25. března 1978, ve kterém sděluji své rozhodnutí o podání žádosti k vystěhování do Rakouska.

Tento otevřený dopis považujte za podání trestního oznámení.

Ivan M e d e k, Janáčkovo nábřeží 49, 150 00 Praha 5 -

- Smíchov

24.června 1978.Praha. - Otevřený dopis signatáře Charty 77
 dr. J. Tomina ministrovi vnitra ČSSR. Protestuje proti nepřetr-
 žitému sledování pracovníky státní bezpečnosti poté, kdy se
 sešel se zahraničními účastníky V. Všekřestanského mírového
 shromáždění v Praze.

T a k v y p a d á p ř e d e p s a n á n á p l ň j e -
 j i c h p r á c e ?

O t e v ř e n ý d o p i s m i n i s t r o v i v n i t r a

Pane ministře!

V Praze se v těchto dnech koná V. Všekřestanské mírové
 shromáždění. Při této příležitosti přijela do Prahy řada mých
 přátel, které jsem viděl naposledy před deseti lety. Protože
 mi byl před několika měsíci odebrán cestovní pas a protože při
 současné politice Vašeho ministerstva nemám naději, že bych
 v dohledné době mohl svobodně navštívit své přátele v cizině,
 aniž bych kvůli tomu musil emigrovat, navštívil jsem dnes do-
 poledne přátele, kteří bydlí v hotelu Paříž. Chvilí poté, co jsem
 se po rozhovoru s přáteli vrátil domů, objevila se před domem
 černá Tatra 603 s posádkou mužů v civilu. Žena za mnou přišla
 do kuchyně: "Tak je máme před domem!" Ohtěli jsme pít kávu,
 místo toho jsme se pohádali: "Co mi to povídáš?" Před naším do-
 mem nemůže stát auto s lidmi? Musíme všude vidět tajné? To nelze
 beztrestně. Nebudeme moci žít normálně, budeme-li mít pocit, že
 jsme sledováni." Pil jsem kávu sám. Pak mi to nedalo, šel jsem
 se podívat k oknu. Černé auto s posádkou ani na mne neudělalo
 dobrý dojem, ženu jsem požádal o odpuštění: "Je tohle možné?
 Jen proto, že navštívím pár přátel v hotelu? Nebo snad proto,
 že to byli křesťané?" Nechtělo se mi stále ještě věřit. Bylo
 třeba to vyzkoušet. Sebral jsem pláštěnku - přšelo - a šel jsem
 se projít. Letenskou plání k Čechovu mostu. Dva páni vyskočili
 z auta a sledovali mne, pokud jim nohy a síly stačily. Pak jsem
 šel do kopce, měl jsem chuť jít rychle, tak jsem je ztratil
 z dohledu. Našli se opět, až když jsem se vracel znovu k domovu.
 Opět usedli do své černé Tatry 603. Pak jsem šel nakoupit do
 obchodního domu Kotva. Šel jsem rychlým krokem, asi jim to va-

dílo, protože jsem slyšel volání: "Pane Tomine! Pane Tomine!" I tentokrát se zase našli, až když jsem se vracel, až u nás před domem. Tělnatější z dvojice mých stínů vystoupil zauta - podotýkám, že byl v civilu - a oslovil mne: "Jste pod kontrolou bezpečnosti, tak nechte těch honiček!" Pane ministře, je zákonem stanovena rychlost, jakou se mám ode dneška pohybovat? K večeru jsem šel do práce, pracuji v ZOO jako noční hlídač. Opět stejná "hra", tentokrát mne sledoval štihlejší člen posádky. Šel jsem na tramvaj, nastoupil jsem do tramvaje, stále mne sledoval můj stín. Autobus měl trochu zpoždění, musil jsem proto od autobusu běžet, abych na píchačkách píchl před šestou. Můj stín za mnou vběhl do chodby s píchačkami tak rychle, že jsem měl obavu, že naletí do zdi. Pak se oba - tělnatější i štihlejší - ještě asi půl hodiny procházeli v průchozu do ZOO před okny pokladny, kde mám své noční pracoviště. Činili potíže vědeckým pracovníkům, kteří provádějí průzkum a zapisují počet návštěvníků za každou hodinu: nevěděli, zda mají mé stíny zařadit mezi přicházející, odcházející, zda je mají registrovat jednou či vícekrát, či zda mají zařadit novou kolonku: nerozhodní.

Pane ministře, je možné, aby se takto chovali pracovníci Vašeho ministerstva? Nebo jde o nějaké temné teroristické komando? Dům, ve kterém bydlíme, je vzdálen sotva čtyřista metrů od Vašeho ministerstva! Musím Vás upozornit, že se civilové v černém autě vydávají za pracovníky bezpečnosti, že mne sledují, kamkoliv se hnu, že vážně zasahují do mého osobního života. Jsem zvyklý na osmělé procházky, dlouhé procházky. To mám teď mít své stíny pořád za sebou, to se mnou budou chodit na Petřín a na Babu a na Kozí hřbety a všude a pořád? Má-li tohle být výsledek V. Všekřesťanského mírového shromáždění, pak budu muset svým přátelům napsat, aby sem příště nejezdili. Oni si sem svobodně přijedou a zase odjedou - já vím, Praha je krásná a naše církve jsou pohostinné - pro mne však jejich příjezd má za následek vážná omezení mé osobní svobody. Souvislost je tu tentokrát zcela nepopíratelná. Žádám Vás o vyšetření.

Julius Tomin

Praha 7

Keramická 3

14.září 1978. - Sdělení č. 32 Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných o trestním stíhání a represii proti signatáři Charty 77, katolickému duchovnímu F.Bublanovi.

Sdělení č. 32

Vyšetřovatel VB v Břeclavi zahájil dne 20.8.1978 trestní stíhání proti Františku B u b l a n o v i, nar. 13.1.1951, signatáři Charty 77, pro trestný čin ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele /Par. 156a tr. z./. František Bublan je administrátorem katolického kostela v Břeclavi a podle pokynu svých církevních nadřízených vyvěsil na tamní faře černý prapor na znamení smutku nad úmrtím papeže Pavla VI. Na výzvu příslušníka veřejného pořádku sejmul dne 19.8. černý prapor vzhledem k dožínkovým slavnostem a po jejich skončení jej v nočních hodinách téhož dne znovu vyvěsil. 20.8. v časných hodinách vyzval církevní tajemník F. Bublana, aby prapor odstranil, což se okamžitě stalo. Přesto však měl podle názoru vyšetřovatele VB i okresního prokurátora tímto jednáním nějakým nejasným způsobem naplnit skutkovou podstatu uvedeného tr. činu. Např. zamítnutí stížnosti F. Bublana proti obvinění odůvodňuje okresní prokurátor rozporným tvrzením: Je patrné, že dne 19. a 20.8.1978 byl na farní budově vyvěšen černý prapor a obviněný Bublan upokojen, aby tento sundal pro dožínkové slavnosti. Černý prapor byl sundán a opětovně později vyvěšen, takže usnesení vyšetřovatele je důvodné, poněvadž jsou zde okolnosti, které nasvědčují tomu, že obviněný pokynu v zájmu veřejného pořádku neuposlechl."

Dne 20.8.1978 byl F. Bublan podroben mnohahodinovému výslechu, jehož se zúčastnili též příslušníci StB z Brna, a v jeho bytě na faře byla provedena domovní prohlídka. Nebyly nalezeny žádné předměty, související s údajným tr. činem, zato však bylo odnato množství náboženské literatury a magnetofonové pásky s hudebními nahrávkami.

Výbor se domnívá, že postup orgánů SNB proti F.Bublanovi nemá zákonné opodstatnění a pokládá celý "případ" za pouhou špatně vymyšlenou záminku k represii proti signatáři Charty 77 a občansky

aktivnímu katolickému knězi /k širším souvislostem viz též naše sdělení č. 31/. F. Bublanovi byl obratem /k 31.8.1978/ odňat státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti, takže kromě trestního postihu ztratil též možnost vykonávat své kněžské povolání, a tím i svůj byt v Břeclavi. Jeho nynější adresa je: F. Bublan, Březinova 19, Třebíč.

14.9.1978

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

21. listopadu 1978. Praha. - Dopis M.R. Křížkové papeži Janu Pavlovi II. Prosí o duchovní podporu, pomoc a modlitbu pro všechny věřící občany v Československu a pro ty, kteří jsou z důvodů svého přesvědčení nespravedlivě pronásledováni; jmenovitě poukazuje na případ rodiny Jiřího Lederera.

Svatý otče,

váhám, jak Vás oslovit a jakými slovy Vás pozdravit, aby to vyjádřilo mou velikou radost z toho, že tady jste pro nás, mou úctu k Vám jako ke knězi a k člověku i k Vaší tak těžké službě.

Vím, máte odpovědnost za 700 miliónů katolíků a před Bohem vlastně odpovídáte i za ty, kdož v Krista nevěří, za celý svět i lidstvo. Proto jsem málem upadla v pokušení uvěřit, že osud obyvatel jedné malé země, kde navíc větší část oficiální katolické církve celá desetiletí spolupracuje na likvidaci křesťanské víry i křesťanů samotných, je pro Vás něčím zanedbatelným ve srovnání s posláním, k němuž jste jako zástupce Kristův na zemi povolán.

Byla jsem vychována jako ateistka, s Písmem svatým jsem se prvně setkala teprve před sedmi lety, ale z raného dětství mi přece jenom něco zůstalo: odevzdanost Panně Marii, k níž jsem se jako čtyřletá se svou starou tetou modlívala, odevzdanost tak sladká a bezvýhradná, že v ní nezbylo místo pro strach. Proto svěřuji dnes svou bolest a starost něžnému, rozdíranému mateřskému srdci Panny Marie a prosím ji, aby se nás ujala a otevřela nám i Vaše vroucí kněžské srdce.

Náš Otče /snad mi nebudete mít za zlé, že Vás oslovuji nikoli jako představitele Církve, ale jako nejnižšího člověka: nemám už otce ani muže, nemám dokonce ani syna, žiji sama se třemi dcerami/, obracím se k Vám za všechny bezbranné: Prosím za matky, kterým je pod hrozbou ztráty zaměstnání a znemožnění studia dětí zabraňováno poskytnout jim křesťanskou výchovu. Prosím za řeholní sestry, s nimiž je u nás nakládáno jako s bezprávnými tvory, i za dívky, které se rozhodly zasvětit svůj život Kristu, ale v naší společnosti i v oficiální církvi jsou

postaveny mimo zákon. Prosím za děti, které se s křesťanským poselstvím nikdy nesetkaly, i za děti z křesťanských a židovských rodin, které jsou pro svou víru uráženy a zesměšňovány. Prosím za ženy, které jsou vyslýchány a zastrášovány, protože projevily své přesvědčení a odmítají žít v rozporu se svým svědomím. Prosím za matky, manželky a děti bez mužů, kteří byli pro své přesvědčení odsouzeni anebo jsou bez soudu řadu týdnů i měsíců drženi ve vazbě.

Před několika dny jsem se obrátila s prosbou o modlitbu a pomoc ke svým přátelům v Československu v dopise, jehož kopii si dovoluji přiložit a z něhož vyjímám: "Mám k Vám prosbu: Pokuste se prožít spolu se mnou tento advent jako matky a otcové, každý tak, jak mu velí svědomí: nevěřící s touhou a přáním, my věřící s modlitbou - a všichni v zamyšlení nad tím, jak účinně pomoci k životu pravdě i právu. Spravedlivý, jenž přichází, je pro nás výzvou: Výzvou ztělesněnou v těch, kteří trpí pro spravedlnost, a to nejen v mužích prožívajících advent v podmínkách našich věznic /je jich mnohem víc, než je obecně známo a než jsme si vůbec ochotni připustit/, ale především v jejich blízkých, kteří jsou spolu s nimi vystaveni zvláštní a různým formám nátlaku, v těch nejbezbrannějších: v jejich matkách, ženách a dětech. Za všechny zde jmenuji Jiřího Lederera a jeho rodinu: Jiří Lederer byl zástupně za nás, kteří jsme odmítli mlčet k bezpráví, zatčen 13. ledna 1977 jako signatář Charty 77. Rok strávil v Ruzyni, po potvrzení rozsudku /3 roky nepodmíněně ve II. nápravné skupině/ byl převezen do Ostravy, letos v létě strávil nějaký čas ve vězeňské nemocnici v Praze na Pankráci. Přestože je velice vážně nemocen, byl na něho činěn hrubý nátlak, aby k 10. výročí 21. srpna 1968 veřejně v televizi vystoupil s prohlášením, kde měl popřít své přesvědčení, přiznat se k trestné činnosti, kterou nespáchal, a zradit tak své přátele i sebe sama. Když fyzickému i psychickému nátlaku trvale odolával, začali ho příslušníci StB vydírat výhrážkami, že zatknou jeho ženu Elzbiету a jejich devítiletou dceru Moniku dají do dětského domova. V současné době Jiřího Lederera nutí k vystěhování z vlasti, které je zřejmě spojeno s podmínkami pro něho naprosto nepřijatelnými. Podle různých náznaků z dopisů ženě i z jeho stíšností posílaných bezvýsledně na generální prokuraturu lze

soudit, že mu jednak naznačují, že jeho žena a dcera jsou v této zemi ohroženy fyzicky, jednak se snaží rozvrátit vnitřní soudržnost rodiny pomlouvami a zadržováním korespondence."

Protože rodina Ledererových žije ve stejné farnosti jako já - v Praze na Proseku - a navíc paní Elžbieta Ledererová zde žije bez zázemí příbuzných, neboť je rodem Polka, obracím se zároveň prostřednictvím našeho faráře Mhr. Gustava Čejky na věřící naší farnosti a osobně na našeho otce arcibiskupa.- Františka kardinála Tomáška. Situace je však u nás taková, že nevím, budou-li mít možnost a odvahu seznámit věřící s obsahem mého dopisu. /Vím totiž bezpečně, že před půldruhým rokem byl prostřednictvím přátel našemu panu kardinálovi doručen osobní dopis paní Elžbiety Ledererové, v němž ho prosila, aby v mezích svých možností zasáhl ve prospěch jejího muže a všech nespravedlivě obviněných, kteří měli být v nejbližších týdnech postaveni před soud, dodnes však nedostala na svůj dopis odpověď./

Proto si dovoluji, Svatý otče, obrátit se přímo na Vás s prosbou o Vaše modlitby a podporu a modlitby celé Církve za všechny postižené v mé zemi - a především za to, aby církev v Československu v této kruté zkoušce dostala svému poslání a aby věrně a s odhodláním k oběti stála na straně práva a spravedlnosti v duchu lásky Kristovy.

Zůstávám v modlitbách s Vámi

Marie Rút Křížková, literární historička, t.č.
lesní dělnice

Jablonecká 411, 190 00 Praha 9 - Prosek III

P.S. Posílám dopis v několika kopiích, abych měla větší jistotu, že aspoň jedna z nich projde přes naše hranice. Omluvte, prosím, dostanete-li pouze tedy průklep, a nikoli prvopis dopisu.
V Praze dne 21. listopadu 1978

21. února 1979. /Sine loco/ - sdělení č. 79 Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných s podrobnými informacemi o obžalobě podané proti katolickému duchovnímu V. Srnovi a M. Šváčkovi, jakož i s komentářem celého případu.

Sdělení č. 79 /Vojtěch Srna a Miloslav Šváček obžalování/

Okresní prokurátor v Ústí nad Orlicí JUDr. Josef Lokvenec podal dne 15.1.1978 okresnímu soudu obžalobu na Vojtěcha S r n u a Miloslava Š v á č k a /viz naše sdělení č. 31/.

Vojtěch Srna, nar. 30.1.1932, bytem Podolí čp. 1 okres Brno-venkov, římsko-katolický duchovní, který nyní pracuje jako topič, je žalován, že "v době od 11.7.1977 do 21.7.1977 vykonával v esperantském táboře v Herborticích, okres Ústí nad Orlicí, společně s polským duchovním Zielonkou pro účely tábora a jeho účastníky duchovenskou činnost, ačkoliv státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti měl pouze pro farnost ve Svato-slavi, okres Brno-venkov, tedy v úmyslu mařit nebo ztěžovat výkon státního dozoru nad církví nebo náboženskou společností porušil ustanovení zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností."

Miloslav Šváček, nar. 2.2.1941, bytem Pehčice čp. 16, okres Přerov, vedoucí střediska zemědělského stavebního sdružení Přerov, podle textu obžaloby "v době od 11.7.1977 do 21.7.1977 jako vedoucí esperantského tábora v Herborticích, okres Ústí nad Orlicí, jednak zajistil konání duchovenské činnosti pro účastníky tábora, jednak prováděl překlad duchovních mší a esperanta do češtiny, tedy poskytoval jinému pomoc k spáchání trestného činu maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi podle paragrafu 178 tr.z."

Příslušné ustanovení trestního zákona zní: "Kdo v úmyslu mařit nebo ztěžovat výkon státního dozoru nad církví nebo náboženskou společností poruší ustanovení zákona o hospodářském zabezpečení církví nebo náboženských společností, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem." Zmíněný zákon z roku 1949 stanoví jen tolik, že duchovenskou činnost mohou vykonávat jen osoby, jež k tomu mají státní sou-

hlas, že každé ustanovení /volba, jmenování/ duchovního vyžaduje předchozí státní souhlas a že tento souhlas obdrží duchovní od krajského národního výboru svého stálého bydliště. Konkrétní praxe státního dozoru nad církvemi se však řídí různými neveřejnými směrnici, jež nemají povahu zákona a jsou sdělovány někdy jen ústně. Na to se také odvolává text obžaloby, kde stojí: "jak bylo vyšetřováním zjištěno, tak v esperantském táboře v roce 1977 byl přítomen též obviněný Vojtěch Srna. V té době byl duchovním římsko-katolické církve se státním souhlasem k výkonu duchovenské činnosti pro farnost Svatoslav, okres Brno-venkov. Jako takový věděl velmi dobře, neboť byl o tom poučován příslušnými orgány, za jakých podmínek může vykonávat duchovenskou činnost mimo obvod své farnosti." Že toto "poučování" duchovních ze strany státních orgánů jde velmi daleko a zasahuje hluboko do "vnitřních náboženských záležitostí" - slovy oficiální terminologie - totiž i do sféry teologické a dokonce liturgické, názorně dosvědčuje další citace z obžaloby: "Tak jak bylo vyšetřováním zjištěno, tak obviněný Srna jednak sám několikrát sloužil duchovní mši, a jednak při duchovních msích, které sloužil polský duchovní Zielonka, tento ministroval, neboli sloužil duchovní mši se Zielonkou společně. Obviněný Srna jistě velmi dobře věděl, že v římsko-katolické církvi platí obyčej, že pro ministrování se používá laických věřících. Když však konají mši duchovní z povelání společně, a to až již v hodnostech kněžských nebo biskupských, arcibiskupských nebo kardinálských, vždy se jejich spoluúčast označuje koncelebrace a nepovažují se tudíž za pouhé ministranty /viz vyjádření ministerstva kultury č.12/. Z tohoto vyjádření nutno činit závěr, že obviněný Srna jako duchovní měl mít souhlas duchovního tajemníka ONV v Ústí nad Orlicí pro tuto činnost. On však o tento souhlas nepožádal a proto vykonával činnost, pro kterou neměl povolení."

Obraz právního postavení věřících ČSSR, jak jej dokresluje citovaná obžaloba, je otřesný a pro mnoho lidí, kteří se s touto sférou prakticky nesetkávají, možná neuvěřitelný. V atmosféře zastrasování, v níž věřící v Československu po desetiletí žijí, tito sami mnohdy různé nezákonnosti a příkoří proti nim páchané

zatajují nebo se soukromě obracejí na církevní představitele, kteří se však k těmto případům dosud veřejně nevyjádřili /viz naše sdělení č. 73 k případu J. Pavlíčka/.

Podle třetího a pátého odstavce 18. článku Mezinárodního paktu o občanských a politických právech má každý právo projevat svou víru sám nebo společně s jinými ať veřejně nebo soukromě, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou, zachováváním obřadů a vyučováním. Toto právo může být podrobeno pouze takovým omezením, jaká předepisuje zákon a která jsou nutná k ochraně národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných. Zde je klíč k výkladu zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností z r.1949 a pokud nějaké další směrnice nebo vyjádření tato omezení ještě zužují, je na příslušných státních institucích, aby v souladu s 2. článkem zmíněného paktu podnikly nutné kroky ke schválení takových zákonodátných nebo jiných opatření, která jsou nutná k uplatnění práv, uznávaných v paktu. Dříve však, než k těm krokům dojde, vyjadřujeme veřejně svou solidaritu s lidmi, kteří mají stát před soudem pro uplatnění práva na svobodné vyjádření víry, jak je tomu právě v případě Vojtěcha Brny a Miloslava Šváčka. Hlavní líčení proběhne u okresního soudu v Ústí nad Orlicí 22.února 1979.

21.února 1979 Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

/Březen 1979. sine loco./ - Z rozhovoru redakce strojopisného časopisu Polsko a my s mluvším Charty 77 dr. V. Bendou. Citovaný výňatek se týká ohlasu volby nového papeže mezi československými katolíky.

6. Ty jsi katolík. Jaký ohlas měla podle tebe volba nového papeže mezi československými katolíky?

V.B. Veliký. Myslím, že byla všeobecně pokládána za přímý a vysoce nepravděpodobný projev Boží vůle čili naší "církevnickou" terminologií za zázrak. Jako každý zázrak je ovšem tato volba /a ergo i její ohlas/ obtížně vyhodnotitelná a postižitelná pomocí kupeckých počtů. Nicméně většina katolíků - od laiků až po vysoké hierarchy - si jasně uvědomila, že je postavena před zcela novou situací a že na ni musí nějak nově reagovat. Průběh této reakce jsem se pokoušel odhadnout ve dvou obširných statích, jejichž obsah zde nemohu dostatečně přesvědčivě reprodukovat. Rozhodně však očekávám /a sondáže v příslušném prostředí mě v tom jen utvrdily/ veliké věci, včetně radikální proměny postoje mnoha katolíků k iniciativě Charty 77 a podstatného zesílení jejich role v tomto občanském hnutí.

/Před 14.květnem 1979. Sine loco./ - Zpráva časopisu Informace o Chartě 77 s textem anonymní výzvy k půstu věřících v Československu v době cesty papeže Jana Pavla II. do Polska.

Redakce obdržela následující text /bohužel anonymní/, který koluje mezi československými věřícími:

Na Velký pátek a Bílou sobotu 1979 se zdrželo několik set českých a slovenských věřících, zejména mladých, veškeré stravy na dobu 36 hodin. Postili a modlili se za vyřešení naléhavých otázek v naší zemi.

Počátkem června zažijeme velkou událost: poprvé v dějinách pocestuje papež přes naše území do bratrského Polska. I když ho asi nebudeme moci pozdravit, jak bychom si přáli, rozhodla se řada věřících spojit se s ním podle vzoru zmíněného velkopátečního projevu lásky. Podobnou touhu má asi mnoho věřících v Čechách, na Moravě a na Slovensku a proto se rádi připojí k této iniciativě: Zdrží se jakéhokoli pokrmu od 12 hodin v pátek 1.června do 12 hodin v sobotu 2.června 1979, tj. v době předpokládané cesty Jana Pavla II. přes naši vlast.

Budou se modlit za to, co jistě leží na srdci jemu i nám:

- 1/ aby jeho pontifikát byl dobrou službou církvi i světu,
- 2/ za nerušené uplatňování Kristova evangelia lásky u nás, v Polsku a ve všech zemích světa,
- 3/ za všechny, kdo trpí pro víru a pro věrnost svému svědomí,
- 4/ aby se probudilo svědomí ve všech, kteří zkracují práva věřících, kdo uvnitř církve a mimo s nimi spolupracují.

/Toto platí, i kdyby se cesta Svatého Otce z nějakých důvodů nemohla uskutečnit./

Redakce pro upřesnění dodává, že papež Jan Pavel II. má cestovat přes československé území letecky.

25.květen 1979./Sine loco/ - sdělení č. 110 Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných o ukončení hlavního líčení v trestní věci proti katolickému duchovnímu páteru V. Srnovi a M. Šváčkovi.

Sdělení č. 110 /tresty za účast na mši/

Před senátem okresního soudu v Ústí nad Orlicí proběhla dne 18.května 1979 závěrečná část hlavního líčení v trestní věci proti páteru Vojtěchu S r n o v i a Miloslavu Š v á č k o v i . Okresní prokurátor JUDr. Josef Lokvenc je vinil /viz naše sdělení č. 31, 79, 81 a 105/ z trestného činu maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi /paragr. 178 tr.z./, respektive z pomoci k tomuto trestnému činu /paragr. 10 k paragr. 178 tr.z./. Vojtěch Srna se měl údajného trestného činu dopustit tím, že jako římskokatolický duchovní přísluhoval v srpnu 1977 polskému knězi Zielonkovi při mších sloužených před budíčkem v esperantském táboře v Herborticích. Miloslav Šváček se pak měl dopustit pomoci k uvedenému trestnému činu tím, že tyto soukromé mše povolil, resp. umožnil.

Hlavní líčení, které započalo již v únoru 1979, bylo dvakrát odročeno, poněvadž několik svědků před soudem odvolalo nebo pozměnilo své výpovědi s poukazem na nátlak vyšetřovatelů při výsleších. Vznikl také rozpor mezi stanoviskem církevních úřadů a ministerstva kultury o tom, jakou povahu mělo přísluhování Vojtěcha Srny při mši. Soud tentokrát vyslechl vyšetřovatele StB kapitána Jároše a nadporučíka Moravce, kteří konstatovali naprostou korektnost prováděných výslechů, a dospěl k závěru, že nepravdivé jistě musí být výpovědi civilních svědků. Stejně tak soud přijal za závazné stanovisko ministerstva kultury, podle něhož je bez ohledu na další okolnosti přísluhování kněze při mši vždy koncelebrací /tj. výkonem duchovenské činnosti/, nikoli ministrováním. V závěrečné řeči poukázal prokurátor na vysokou nebezpečnost jednání obžalovaných, neboť "náboženská ideologie je v přímém rozporu s vládnoucí ideologií marxismu a rozhodně jí nemůže být poskytnuta nějaká bezbřehá svoboda."

Soud shledal obžalované vinnými ve smyslu obžaloby a uložil jim trest v souladu s návrhem prokurátora: Vojtěchu Srnovi

dvanať mesiaců, Miloslavu Šváčkovi patnáct měsíců odnětí svobody, oběma s podmíněným odkladem na tři roky. Vojtěchu Srnovi navíc vyslovil zákaz duchovanské činnosti /parag. 49 odst. 1 tr.z./ na dobu tří let.

Vojtěch Srna a prokurátor se vzdali možnosti odvolání, Miloslav Šváček se zatím nevyjádřil.

Hlavnímu líčení bylo přítomno asi třicet občanů. V rozporu s ustanovením zákona o účasti široké veřejnosti při projednávání trestních věcí napadl prokurátor již před zahájením líčení veřejnost, zvláště pak "ty aktivní, kteří o průběhu líčení podávají informace dalším občanům a do ciziny". V závěrečné řeči pak předčítal některé partie ze sdělení VONS, označil je za "něco mnohem horšího a sprostšího než psychický nátlak" a vyhrožoval případně přítomným členům VONS trestními postihy /za VONS byli líčení přítomní Václav Benda a Dana Němcová/.

Jak jsem již několikrát viděl, v soudní represii proti Vojtěchu Srnovi a Miloslavu Šváčkovi vidíme hrubé porušení základních občanských práv, garantovaných čs. právním řádem. Nepokládáme vynesený rozsudek za akti spravedlnosti, ale za pokus zastrašit naše věřící spoluobčany a předem torpédovat jakékoliv zlepšení vztahů mezi katolickou církví a československým státem.

25.května 1979

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

5. ledna 1979. /Praha/ - Úvaha dr. V. Bandy o stavu a perspektivách českého katolicismu a možnostech jeho politické angažovanosti ve prospěch "obce" a jejích potřeb.

Václav Benda

Katolicismus a politika - kořeny a perspektivy dnešní situace

Dle nepřilíživě chvalně známého zvyku začnu vymezením toho, čím tento článek není. Především není historickou studií: pokud zde uvádím historická fakta, činím tak zcela nekompetentně a bez jakýchkoliv vědeckých nároků. Také se jimi nesnažím svá tvrzení dokazovat, nýbrž pouze ilustrovat, usnadnit jejich pochopení čtenáři, který není s našimi podmínkami seznámen.

Tato úvaha je vlastně reakcí na výzvu, vzešlou z četných diskuzí s četnými českými a občas i slovenskými či polskými přáteli - diskuzí povětšinou rudimentárních a dosti rozpačitých. Tím je dáno další omezení: předem listivě rezignuji na jakoukoli definitivnost, ať co do šíře záběru, či hloubky pochopení. Pokouším se vyjádřit výhradně svůj - a podtrhuji to i volbou l. gramatické osoby - celkový dojem, a to co možná nejvyhraněnější, třeba i jednostranně vypointované podobě. Neboť chci diskuzi vyvolat, nikoli shrnout a uzavřít.

Konečně budu hovořit takřka výhradně o českém katolicismu - prostě proto, že o slovenských poměrech toho vím žalostně málo. Celkově mám dojem, že slovenský katolicismus je mnohem bližší polskému než českému: poměrně masová základna, neproblematické sepětí s národní tradicí, nepřerušovaná historická kontinuita a tudíž i značný konzervatismus atd. Snad s tím rozdílem, že politický katolicismus na Slovensku byl historicky spjat s fašizujícím Slovenským štátem: což dnes představuje nejna politický bič, hojně a nevybíravě uplatňovaný, ale i hluboké trauma, se kterým tento politický katolicismus stále ještě zápasí. V tom vidím důležitou - byť ne jedinou - příčinu, proč přes četné analogie mezi slovenskou a polskou katolickou církví jsou jejich politický vliv a aktivita naprosto nesrovnatelné. Nicméně se předem omlouvám slovenským a polským přátelům

za zkratkovitou představu o její situaci, k níž se v tomto i dalších paradigmatech občas uchýlím.

Rád bych ke všem ohrazením tohoto prologu připojil alespoň něco pozitivního. Jsem pevně přesvědčen, že právě cítkve východní Evropy jsou nyní povolány vyřknout rozhodující slovo, které vyvede obecnou církev ze současného napětí a váhání. Nicméně toto není předmětem mé úvahy a mohu zde tento radostný nárok a současně drtivou odpovědnost toliko konstatovat. Je zde však zároveň obecná krize a marasmus politiky. V této souvislosti bývá značná důležitost přisuzována třetímu světu a mnozí v něj dokonce skládají velké naděje. Souhlasím s tím v tom smyslu, že je předem odsouzeno ke zmau každé řešení, které by existenci a problematiku třetího světa nebralo na vědomí, nebo které by se mělo dokonce uskutečnit proti němu, na jeho úkor. Rozhodně však nedoufám, že bychom se v politice mohli nadít od třetího světa nějaké nové cesty, nějaké univerzální odpovědi - to, co na politickém obzoru třetího světa spatřujeme /a nechybí takřka nic, nejlepší ani nejhorší/, nejsou projevy krize, ale chaosu. Navíc chaosu prostoupeného nedostatečnými tvárnými silami, neboť většina energie této větší části lidstev bude bohužel asi ještě dlouho spotřeobvávána bezprostředním úsilím o sebezáchovu. Ani v zemích Východního bloku, ani v tradičních demokraciích Západu nelze ovšem hovořit o zdravé polis, o dynamickém politickém životě: projevy krize jsou přespříliš zřejmé. Tím ovšem veškerá shoda končí: jinak jde o projevy naprosto odlišného řádu, nersrovnatelné v ž á d n é rozumné teoretické ani praktické úrovni - jako nejlepší analogie mi zde napadá rozdíl mezi chorým orgánem a zhoubným novotvarem. Západní levice v nejširším slova smyslu může mít stokrát pravdu v kritických analýzách politického života svých zemí: dokud nepochopí propastnost zmíněného rozdílu mezi totalitou a demokracií /a ona ji nechápe a zřejmě z podstatných důvodů ani nechce pochopit/, nemohu počítovat důvěru k jejímu počínání ani k jejím řešením. To je jeden z mnoha důvodů - o některých jiných se zmíním dále - proč věřím, že právě národy Východního bloku jsou v této chvíli povolány formulovat základy radikálně nového politického uspořádání, nabídnout východisko z celosvětové

politické krize.

Již jsem naznačil, že pokud jde o budoucí úlohu našich národů při obrodě církve a při obrodě politického života, odvozují svůj optimistický a maximalistický nárok ze stejného základu. Nakolik se proto má úvaha bude obracet do budoucna, natolik bude rozvíjet vlastně jediné téma: poslání katolíků a křesťanů při formulaci této nové podoby polis. Neboť jsem přesvědčen, že jsme hic et nunc postaveni před jediný problém, který lze teoreticky stejně adekvátně formulovat jako otázku po nové teologii, novém obsahu víry, nové filozofii a vědě, či nové polis. Prakticky pak má ve východní Evropě politický aspekt - což je v historii křesťanství poměrně neobvyklé - dokonce jistou prioritu již proto, že vlastně každý projev víry je automaticky hodnocen jako politický /což v mé zemi zpravidla bohužel znamená též policejné/ relevantní akt.

Krátce po napsání předchozích řádků jsem se dozvěděl, že představitel polské církve a současně výrazný teolog nového ražení /nového v evangelijním smyslu, který má jen málo společného se standardní polarizací konzervativní - progresivní/, krakovský arcibiskup Karol Wojtyła byl zvolen papežem. Tento akt je skvělým příslibem, že výše vyslovené naděje nejsou jen čistou spekulací, a těm, kdo nesdílejí mou víru v bezprostřední znásilnění kardinálského sboru Duchem svatým, dává tato volba právo namítnout, že jsem příliš pesimisticky hodnotil schopnost církve i světa překonat současnou krizi.

Když v roce 1918 vznikla samostatná čs. republika, bylo její obyvatelstvo v črtivé většině - alespoň formálně - katolické, zatímco oficiální idea její státnosti do jisté míry vycházela z protikatolické, reformační tradice / což byl sice historický nesmysl, avšak také přiměřený trest za duchovní, kulturní a politickou sterilitu tehdejší katolické církve u nás/. Tento výchozí paradox vyvolal v obou částech republiky v život odlišné děje. Slovenský katolicismus - masovější, živější a autentičtější národní - si dokázal uchovat rozho-

jící politický vliv, ovšem za cenu popření nejen československé státnosti, ale bohužel i demokratické tradice. Český katolicismus se naopak z politiky a vůbec z aktivního spolupůsobení na celkové společenské klima v podstatě stáhl a omezil se na bezvýraznou a nepřítli úspěšnou obranu tradičních pozic. Jedinou významnou výjimku představovaly katolicky orientované umělecké - a zvláště literární - proudy, vůči nimž se ovšem oficiální církevní kruhy stavěly odmítavě nebo v nejlepším případě podezíravě.

Komunisté dokázali využít zmíněného historického handicapu slovenského katolicismu a již mezi roky 1945 a 1948 jej - obratnou kombinací politických a policejních metod - zcela vyloučili z politické scény: nic zde nepomohlo drtivé volební vítězství, rozpačitá podpora ostatních demokratických sil v republice a dokonce ani levicové "námluvy" některých katolických politiků.

Oproti tomu katolická církev v českých zemích představovala v době komunistického převratu v roce 1948 jedinou vlivnou a organizovanou sílu, nezkompromitovanou a nezkorumpovanou předchozí politikou ústupků komunistům a defenzivní spolupráce s nimi. Současně to ovšem byla síla politicky nezkušená a nepřipravená vstoupit do politického zápasu. Její reakce byla přiměřená této situaci: na jedné straně se ani nepokusila aktivně ovlivnit průběh událostí, na druhé straně však rozhodně odmítla sankcionovat výsledky převratu, "realisticky" zhodnotit nové politické poměry a přistoupit na počáteční komunistické námluvy. Díky tomuto poněkud donkichotskému postoji se katolická církev stala prvním a ukázkovým objektem systematické represe. Především byl likvidován organizační a intelektuální potenciál. Biskupové byli internováni nebo uvězněni všichni. Řády byly v roce 1949 de facto zrušeny a z 12 000 řeholníků jich 8000 prošlo vězením nebo internací, kde strávili v průměru pět let na osobu /představení některých řádů byli propuštěni až na jaře 1968/. Značná část světských kněží byla buď uvězněna nebo zbavena možnosti vykonávat své povolání. Také desetitisíce katolických laiků strávilo dlouhá léta ve vězení: a ze špičkových

intelektuálů, zvláště spisovatelů, se mu vyhnul jen málokdo. Další desetitisíce katolíků všech zmíněných kategorií ušly podobnému osudu jen odchodem do emigrace. A tvrdé diskriminaci a administrativním postihům byli vystaveni v š i c h n i , kdo měli nadále odvahu vyznávat svou víru.

Před Bohem je vše jasné a celý tento vklad utrpení nezůstane zapomenut a časem přinese svůj užitek. Mám však zde zhodnotit důsledky tohoto postoje církve z omezeně lidského a dokonce hlavně úzce politického hlediska. Pro dvacetiletí mezi roky 1948 a 1968 se mi zdá odpověď jasná: drtivá represe, odpadnutí "vlažné" většiny, omezení církevního života na minimum rituálních projevů - to vše je podle mého názoru více než vyváženo vysokým morálním kreditem, kterého tehdy katolická církev vůči celé společnosti nabyla. Evangelické církve nastoupily v těchto letech cestu kompromisů s komunistickým režimem, která jim vynesla uchování jistého - byť omezeného - prostoru pro církevní život a uchránila je - byť relativně - soustavných represí. Přesto toto období potvrzuje prioritu pravdy před pragmatem: oživení - často originálně politicky motivované - náboženského vědomí, zvláště mezi mládeží a inteligencí, je v drtivé většině orientováno na potlačenou a destruovanou katolickou církev. Vývoj v posledním desetiletí /po roce 1968/ však značně problematizuje toto jednoduché hodnocení. V evangelickém prostředí se díky příznivějšímu osudu - byť zaplacenému nemalými úlitbami u leda jakých oltářů - vytvořila situace, kdy vedení těchto církví reaguje na mocenský tlak alespoň se zdrženlivým odstupem a kdy se určitá část prostých věřících a duchovních tak či onak aktivně a statečně společensky angažuje. Proti tomu katolická církev platí těžkou daň za své předchozí hrdinské období a zdá se, že v jakési "kocovině" promrhává nashromážděný poklad utrpení i z něho plynoucí morální kredit. Ti, kdo přežili dlouhé vězení, jsou staří a až na čestné výjimky unavení a skeptičtí /být těch výslovně "zlomených" je také pořádku/. Nejvyšší církevní hierarchie je složena dílem z takovýchto lidí, dílem z těch, kdo se - dobrovolně nebo pod nátlakem -

stali loutkami nebo přímými spolupracovníky Bezpečnosti: přirozeným důsledkem je její naprostá servilita vůči státní moci. Po desetiletí prováděná politika udílení a odebrání státních souhlasů k výkonu duchovenské činnosti / v některých dobách bylo takto více než 50 procent kněží zbaveno možnosti vykonávat svůj úřad/, systematického přemísťování aktivnějších kněží z farnosti do farnosti, záměrného - a dokonce využívajícího psychologických a sociologických metod - odstraňování kvalitnějších studentů a učitelů z kněžských seminářů atd., atd., tedy tato politika vykonala i v kněžských řadách své. Stupeň politické i kulturní izolovanosti je vysoký, přinejmenším značná část nižšího duchovenstva/ byt zde je situace nesrovnatelně lepší než u hierarchie /je v té či oně míře "zapletena" s oficiální mocí a hlavně naprosto chybí účinná solidarita mezi obcí věřících a jejím pastýřem - a právě díky takovéto solidaritě se mnohé evangelické obce dokázaly v posledních letech bránit a někdy dokonce ubránit proti různým represím. Nesmělé oficiální pokoncilní pokusy o širší uplatnění laiků v životě církve byly po roce 1968 zcela potlačeny. Přitom jakékoliv neoficiální mimoliturgické kontakty - ať již mezi věřícími navzájem, či mezi kněžími a laiky - jsou stíhatelné administrativně a podle platného čs. právního řádu dokonce i trestně. Neodpustím si zde jeden konkrétní příklad, zdaleka ne nejkriklavější, ale zajímavý vzhledem k čs.-polským souvislostem. V esperantském táboře, který se v srpnu 1977 konal v Herborticích, prý polský a český kněz /p. Zielonek a p. Srna/ sloužili před budíčkem ve stanu máji svatou - s vědomím vedoucího tábora J.Šváčka a za přítomnosti některých účastníků tábora. P. Srna byl krátce nato zbaven státního souhlasu a nyní je proti němu a J.Šváčkovi vedeno trestní řízení pro "maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi" /paragr. 178 tr.z./ a hrozí jim až dvazrky vězení.

To, co jsem alespoň naznačil v předchozích odstavcích, je důsledkem všeobecné a důkladné "decimace kádrů" /byť slovo decimace je zde eufemismem/ - a tak či onak s tím bylo

nutno počítat. Za nejvážnější a politicky nejnebezpečnější však pokládám určitý psychologický efekt, který dlouhá desetiletí teroru vyvovala. Drtivá většina českých katolíků je totiž přesvědčena / a bohužel se o tom na vlastní kůži namnoze skutečně přesvědčila/, že již pouhou návštěvou bohoslužeb a soukromým vyznáním své víry vyjadřují odvahu a ochotu trpět pro věc Kristovu v takové míře, že po nich nikdo nemá právo vyžadovat další projevy občanské statečnosti a angažovanosti. Samozřejmě je v tomto postoji prvek selhání a výměny "Božího království" za jistou zabydlenost ve světě - byť v roli druhořadých a diskriminovaných občanů. Je v něm i prvek oprávněné nedůvěry vůči někdejšími pronásledovateli, kteří jsou nyní bezprávně a hluchně se dovolávají všeobecné solidarity - aniž by často dávali dostatečnou záruku, že tam, kde mluví o právech, nemyslí na své ztracené výsady. Nicméně ať již jej odsuzujeme nebo omlouváme, zůstává tento postoj politickým faktem a je s ním nutno do budoucna počítat. Navíc hrozí nebezpečí, že se i ti, kdo při každodenním setkávání s absurdnostmi a nespravedlnostmi společenského života nahlédnou mravní neústupnost takového postoje a pokusí se jej prolomit /a to se občas přihodí každému pozitivěmu věřícímu, který má oči k vidění a uši k slyšení/, pod tlakem již zautomatizované autocenzury omezí jen na nějaké "minimální" gesto. K ilustraci toho, co míním, zde stůjž příklad dobré a vzdělané katoličky, která nedávno odmítla podepsat protestní petici skupiny věřících jako příliš pošetilé dráždění moci a poukazovala na to, že nakonec i v padesátých letech se dalo něco dělat, že např. ona sama směla občas zasílat vězněným a internovaným kněžím balíčky s buchtami. Neraď bych, abyste proto podcenili vytrvalbu a odvážnou obětavost této ženy a kladli takovýto "buchtový katolicismus" na roveň "gulášovému socialismu"; za podobné dobré skutky u nás totiž mnozí putovali a /občas ještě putují/ na dlouhá léta do vězení. V rámci individuálního úsilí o přiblížení se k Pravdě /tedy o spásu/ i jako příklad pro blízké okolí pokládám takové počínání za nepostradatelné a nanejvýš chvályhodné. Jenomže jsme v situaci, kdy samo společenství

univerzální církve, kdy polis v nejširším slova smyslu jsou ohroženy ve svých nejvlastnějších základech a kdy je každý volky nevolky postaven před výzvu: co chceš raději zachránit, život svůj nebo život tohoto společenství, tohoto tak těžce zmučeného těla Kristova? A tváří tvář této výzvě je výše zmíněné počínání samo o sobě nedostatečné a jako příklad dokonce nebezpečně zavádějící. Neboť obdobně jako drtivou většinou praktikovaný útěk z občanského života do sféry rodinných či přátelských vztahů je i ono - možná čestnějším - ústupem: ústupem do ghetta, dobrovolnou rezignací na otevřenost a univerzální spoluodpovědnost.

Jak se toto mé hluboce pesimistické hodnocení situace českého katolicismu srovnává s optimistickými vyhlídkami - a dokonce politickými vyhlídkami -, hlásanými na počátku této úvahy? Přitom je neochci automaticky vyvozovat z onoho solženicynovského "pokladu utrpení", b yť pevně věřím, že k a ž d é utrpení má smysl a nakonec se n ě j a k zhodnocuje; neboť takové zhodnocení jednak nemusí být bezprostřední, jednak se v p o l i t i c k é s f é ř e nikterak nemusí jevit pozitivně - a toto je koneckonců politická stať. Navíc by má odpověď neměla - alespoň prima facie vycházet z perspektivy dané novou papežskou volbou, byť tato volba podstatně ovlivní rozložení sil a dynamiku českého katolicismu; vždyť jsem se ke své naději přihlásil ještě dříve, než k této převratné události došlo.

Jestliže jsem o odstavec výše záměrně tvrdě zformuloval výzvu, před níž jsou dnes čeští katolíci (a asi i jejich slovenští, polští a další spolubratři/ postaveni, chtěl jsem tím podtrhnout tvrdost a nekompromisnost podmínek, za nichž se může uskutečnit jejich naděje "být solí země".

Avšak právě tím, že jsem smysl tohoto Kristova výroku posunul z roviny duchovní - z roviny osobního přístupu do Božího království - do roviny politické, dokonce se nebojím říci do roviny zápasu o politickou moc, otevřel jsem přístup k onomu základnímu zdroji naděje: a to i naděje pozemské. Pro většinu našich křesťanů komunismus byl a je totožný se

Satanem a Antikristem - a rád s nimi souhlasím. Jenomže měl dvojí dějinnou podobu: v padesátých letech byl spíše oním Luciferem /=světlohošem/, nejvznešenějším z Božích andělů, duchem šalby a klamu a věčné tékavosti. Byl to v podstatě manichejský zápas principů dobra a zla, kdy se lež svou hlučností prosazovala proti pravdě, zdání svou logikou proti skutečnosti, cesta k pádu svou snadností proti dějinám spásy. A obstál ten, kdo v této době, kdy přemnoží odpadli, mnozí byli pro výstrahu hubeni, dbal o svou duši a setrval v Pravdě. Komunismus posledního desetiletí však je spíše oním nietzscheovským "duchem tíže", netečným, chmurným a pohlcujícím: proti pravdě stojí moc, proti skutečnosti nicota, proti dějinám nehybnost cyklu "od výročí do výročí". A v této době, která je spíše tíživá než krutá, neobstojí ten, kdo dbá j e n o svou duši a domnívá se, že Pravda - ta Pravda, která se v konkrétním místě a okamžiku vtělila a pobývala mezi lidmi a podstoupila za ně utrpení - je pouhým m í s t e m , na němž stačí s e t r v a t .

Neboť dokud zlo bylo útočné a polemické /byť ovšem pro případ nedostatku argumentů mělo vždy v zásobě facky/, bylo možno se proti němu "ohradit" a z takto zaujatého místa mu oponovat - ať již aktivní polemikou nebo pasivním utrpením. Je-li však současné politické zlo především svazující tíží, již každý občan nese na sobě a v s o b ě , pak jedinou možností je toto zlo setřást, vymknout se z jeho moci a vydat se na cestu za pravdou. A za těchto okolností se každý opravdový zápas o vlastní duši stává činem vysloveně politickým, a to dokonce tvořivě politickým, protože již není pouhým "v y m e z e n í m s e" vůči něčemu /není vůči čemu se vymezovat/, nýbrž shozením závaží a otevřením se vůči novému a neznámému. A tak lze paradoxně ve společnosti, pro niž je charakteristický masový útěk do soukromí a naprostá lhostejnost vůči kulisám oficiální pseudopolitiky, hovořit o latentní politizaci, o vzrůstu politického potenciálu - a křesťané b y se mohli a měli stát jedním z médií, jejichž prostřednictvím se tento potenciál vybiže a nabude viditelného tvaru. Mé předešlé pesimistické hodnocení současného stavu plynulo z toho,

že nahlédnout tuto šanci, bez vytáček ji přijmout a být ochoten na ni vše vsadit se zdá být lidsky téměř nemožné: historické perspektivy jsou beznadějně zablokované, režim je ještě kompaktnější a mocnější než dřív, vláda strachu ještě všeobecnější. Jenomže můj optimismus pramení z toho, že toto vše je pravda jen m o m e n t á l n ě a že sebemenší společenský pohyb /a třeba jen odvaha nemnohých přese všechno vsadit na zmíněnou šanci/ může vyvolat v život procesy, jejichž spád a následky nikdo nedokáže odhadnout. Neboť strach je z valné části fikcí, udržující se pouhou setrvačností: systém, který se záměrně zřekl fanatických stoupenců a opírá se o masu povolných oportunistů, má sice zajištěnu s n a ě n o u poslušnost, avšak nikoli s l e p o u poslušnost, protože pro jeho nástroje je jakákoliv osobní odpovědnost přílišným rizikem a tak se nakonec i teroristické záměry režimu rozmělní a zplaví v komplikované byrokratické džungli. I kompaktnost a moc jsou pofidérná, neboť nejsou funkcí živého organismu, ale mechanickým působením značně opotřebovaného stroje, jehož chod může být beznadějně rozvrácen zadřením sebemenší součástky. A o beznadějnosti momentálních historických perspektiv a stabilitě pozemských "tisíciletých říší" by měl zvláště křesťan vědět své. V tom tedy vidím základní zdroj naděje, a speciálně naděje v budoucí úlohu politického katolicismu. A připočtu-li navíc fakt nové papežské volby, díky němuž může tradiční katolická úcta k vrchnosti, která doposud - zvláště po dosazení kolaborantské hierarchie - působila tak neblaze, nabýt zcela nových dimenzí, pak se mi tato naděje přese všechno jeví teálně a její uskutečnění věci blízké budoucnosti.

Nakolik lze již dnes vytyčit obrysy toho, co by se v politice a katolicismu našich zemí m o h l o uskutečnit, natolik lze artikulovat náš možný příspěvek k řešení krize současného světa - a speciálně krize politiky. Předem chci říci, že to nedovedu a že to ostatně ani není možné - a to ze zásadních důvodů, neboť taková formulace by byla politickým programem a změna, jakou mám na mysli, je politickým programem zásadně nadřazena či lépe se s nimi mívá a setkává se spíše

se životem /což je ovšem tvrzení do jisté míry patetické, ale právě patos je jedním z faktorů, jímž onen "poklad utrpení", nashromážděný v minulých desetiletích, vrátil dobrý smysl/. Nicméně částečnou odpověď dát snad lze: vytknout, čím by tato změna být n e m ě l a , a načrtnout některé polohy, s nimiž se nutně vyrovnat m u s í .

Započnu velmi zjednodušeným schématem současné politické stratifikace v Československu. Drtivou většinu obyvatelstva tvoří ti, kdo jsou "loajální" vůči systému, přičemž režim nepokládá loajalitou souhlas, nýbrž slušně honorovanou "spoluvinu", jejíž míra i ocenění jsou sice odstupňovány, na níž se však nicméně podílejí všichni - od posledního dělníka po prvního ministra. Takticky je to systém bezmála dokonalejší: téměř každý má alespoň nějaký osobní zájem na zachování statu quo a téměř každý se alespoň nějak podílí na výkonu represivních funkcí režimu. Strategicky je to ovšem systém katastrofický, a to hned ve dvou směrech. Za prvé nikdo nevěří /možná ani první tajemník/ v jeho perspektivy a proto každý hledí vykličkovat ze závazků svého postavení a naopak vytěžit co možno nejvíce /a co možno nejrychleji/ z jeho výhod s heslem "po nás potopa". Za druhé systém neustálého ponižování a donucování k aktivní účasti na různých hanebnostech vyvolává v manipulované většině pocity bezmocnosti a viny - a stupňující se nenávisť jako logické východiště /v posledních letech jsem prošel rozmanitými sociálními prostředními a míra této nenávisťi mě občas naplnila hrůzou/. Pokud se tato "loajální" masa probudí /pokud ji něco probudí/ ze své otupělosti, pak je její pohled upřen v podstatě do minulosti: s polevědomou a neujasněnou touhou po restauraci a se zuřivou touhou pomstít svůj zmarněný život a současně smýt své viny v krvavém běsnění /a naplňuje-li tento fakt, třeba jen nejasně tušený, režim hysterickým strachem, pak i pro opozici znamená spíše hrozbu promrhání budoucí šance než posilu. Tu nepatrnou menšinu obyvatelstva, která je uvědoměle a z j e v n ě politicky neloajální, lze zhruba rozdělit do dvou kategorií. První tvoří "liberálové", koncentrovaní na dimenzi přítomnosti a snažící se výlučně hic et nunc

vykázat a legitimovat svůj postoj: je pro ně charakteristický důraz na mravní a existenciální polohy, nápravu současného člověka a popřípadě "drobnou práci" na změně k lepšímu, provázený skepsí vůči změně politických forem a vůči radikalismu, přesahujícímu úroveň pouhého "morálního příkladu". Do druhé kategorie zahrnují celou škálu "socialistických" orientací - od socialistů neurčitého ražení přes sociální demokraty a eurokomunisty až po trockisty. Společná je jim výrazná orientace na budoucnost, spjatá tak či onak se změnou /ať již revoluční nebo reformní/ daného stavu. Z výhod této orientace - z její preciznosti a srozumitelnosti a tudíž i všeobecné přitažlivosti - plynou i její nevýhody: přehlížení přítomnosti a voluntaristická interpretace minulosti a tedy i stálá hrozba toho, že za cenu krutě reálných obětí zůstane proklamovaný ideál pouhou teorií.

Nicméně právě díky naprosté elementárnosti a "obnaženosti" politické situace, díky tomu, že v rámci evropského úzu u nás nelze hovořit o politickém životě - něžku-li o opozici - a že přitom j a k á k o l i svobodně pojatá iniciativa /byť třeba při pěstování poštovních holubů/ se automaticky stává politickým aktem par excellence, i se všemi praktickými důsledky pro jejího nositele, tedy díky tomu se nad touto schematicky popsanou rozdílností začíná klenout jakási jednota: jejím dosud nejúplnějším a nejcharakterističtější výrazem je volná občanská iniciativa Charta 77. Společenství signatářů Charty 77 /a mnohem širší okruh těch, kdo s nimi sympatizují a tak či onak je aktivně podporují/ zahrnuje nejen prakticky všechny proudy "uvědomělé" politické opozice, ale i ty, kdo se z potřeby uchovat si svobodný lidský projev odmítli "etablovat" za cenu spoluviny a pokusili se o útěk z politického života /patří sem např. většina kulturního undergroundu, který tvoří jednu z nejpočetnějších složek Charty/ a kdo se teprve v prostředí Charty 77 učí abecedě občanských - tj. v pravém slova smyslu politických - otností, přičemž současně dávají "politickým" složkám Charty platnou lekci o lidské svobodě a o životě v Pravdě. Tato jednota je velkou školou pro své účastníky a sama o sobě představuje novum,

z něhož by bylo možno čerpat nejedno poučení. Pro vnější pozorovatele je zatím bohužel hádankou, již nejsou schopni uspokojivě vyřešit: režim ji vysvětluje společnou nenávistí /což je sice nesmysl, ale kdyby přestal být chápán jako fráze, dalo by se snad od něj dospět alespoň k částečné pravdě/, západní pozorovatelé zase do omrzení zkoumají, které politické skupině a jakému taktickému zřeteli tato jednota slouží/ a mohu je ujistit, že sebezpřesnější odpověď na tuto otázku je nepřivést ani o krok blíže k pochopení, o co vlastně běží. Avšak právě vlastní zdroj této jednoty je i jejím nejtěžším handicapem: je to jednota nouze, jednota defenzívy, která v dosavadní podobě není schopna překonat výraznější úspěch. Je to jednota, jejíž účastníci dobrovolně rezignovali na politiku - na politiku jako techné - ve jménu zápasu proti všemu, co činí lidský život nesvobodným a nedůstojným. Nakolik je dnes techné ztotožňováno s ovládnutím, manipulací, natolik je tato rezignace oprávněná a podnětná. Jenomže svoboda a lidská důstojnost nejsou žádné absolutní danosti, nýbrž dary, které se člověk i společnost musí ve své historii učit přijímat a o které musí také umět bojovat. Proto podle mého názoru nepřestane mít ani v budoucnu politika i jako techné = umění zápasu o osud polis své oprávnění - byť zřejmě ve své stálé oscilaci mezi onou marností a přitom podstatností Jákovova zápasu s andělem. A v tomto smyslu se mi zmíněná dosavadní jednota Charty 77 jeví jako provizorní a nedostatečná: v závěru se pokusím z katolického hlediska - anebo z toho, co ze katolické hlediska pokládám - naznačit možnosti nové politiky a "podstatnější" jednoty. Přes prvky syntézy to není návrh nějakého smíření nebo historického kompromisu, nýbrž jen výzva k těm, kdo jsou za daných podmínek přes veškerou neochotu a zásadní nescouhlas ochotni navzájem spolupracovat, aby se pokusili převést konflagraci na nové, méně zmapované a tím zajímavější pole.

Njeprve se však musím poněkud vrátit. Výše zmíněná politická stratifikace má jistou obdobu i v křesťanském prostředí. Evangelíci jsou - mj. díky určitému puritanismu - poměrně imunní vůči běžnému přístupu, kombinujícímu loajalitu a spo-

luvinu s nenávistí. Zato bývají často ochotni bezvýhradně akceptovat moralistní /v mé terminologii liberální/ postoje nebo naopak podporovat myšlenku vytvoření radikálně nové, spravedlivé - a podle nějaké formule předem naprogramované - společnosti /tedy myšlenku v podstatě socialistickou/. Ostatně oba posledně zmíněné postoje vycházejí vlastně z téhož moralistního pojetí politiky: liší se jen tím, zda kladou důraz na "soukromý" nebo "veřejný" charakter morálky.

Oproti tomu v katolickém prostředí je poměrné rozvržení mezi zmíněné tři základní postoje zřejmě zhruba stejné jako u ostatního obyvatelstva. Přitom je zde však důležitý posun: ať již katolík převážně inklinuje ke kterékoli z těchto politických orientací, téměř vždy si vůči ní uchová podstatnou distanci a současně je téměř vždy schopen ocenit přínos orientací ostatních, a to jako zásadní a nezbytný. Je "hříšnější" nebo alespoň shovívavější vůči hříchu než protestant a lépe chápe jeho pozitivní význam v dějinách spásy /viz felix culpa, šťastná vina chvalozpěvu velikonoční liturgie/. Proto je schopen zaujmout vůči selhání nejen shovívavý, ale i oceňující postoj a v současně je zdravě skeptický vůči liberalistické resp. socialistické víře v radikální nápravu individuální resp. společenskou. Přitom však spatřuje problém spásy především v jeho společenských a dějinných dimenzích: klade proto otázku po spoluodpovědnosti a spoluvině ještě ostřeji než ten nejpuritánštější puritán a dokonce je ochoten přiznat místo i touze po pomstě, modifikované do podoby odčinění a narovnání křivd v dějinném čase. Spáso-tvornou roli individuálního "mravního" příkladu si dogmaticky formuloval v uctívání svatých. A konečně i podmíněnost příchodu Království Kristova naším konkrétním úsilím o to, abychom v historickém čase připravili jeho půdu a zformovali jeho základy, se stává katolíkovi čím dál zřejmější /a budiž zde ilustrací rozhodnutí II. vatikánského koncilu, který nahradil liturgickou modlitbu za obrácení odpadlých Židů modlitbou za to, aby zůstali věrni svému Bohu a poslání být viditelným předobrazem dějin Spásy/.

Tedy katolíci jsou za prvé více "zapleteni", více vinni - a to nejen momentálním selháním, ale i tím, že komunistické režimy nacházejí i pro své nejhorší praktiky osvědčené vzory v dějinách institucionální církve; toto vědomí viny však současně znamená též tvrdší, nekompromisnější stanovisko, jasnější rozlišování "dobrého a zlého". Za druhé /a tento i následující bod blíže osvětlím dále/ jsou otevření vůči přednostem partikulárních řešení a současně si vůči těmto řešením uchovávají jistou imunitu. Za třetí jsou krajně skeptičtí vůči politice vůbec, přitom si však uvědomují, že pouze "něco jako politika" nás může v současné době zachránit. Ostatně předchozích tvrzení bych takřka beze změny použil, kdybych měl charakterizovat postavení národů "reálného socialismu" vůči ostatnímu světu. A to včetně té nabízející se pohodlné a široké cesty k selhání: Stačí popřít svou vinu /individuální nebo národní/ a pasivně vyčkávat, až nás andělské sbory nebo západní armády vysvobodí od nadvlády Antikrista.

Když jsem v historických reminiscencích hovořil o "politickém katolicismu", hluboce jsem si uvědomoval pochybnost a vnitřní kontradikčnost takového - byť běžného - slovního spojení. Tomuto termínu jsem se nevyhnul jen v důvěře, že nabývá dobrého smyslu v rámci mé představy o podobě budoucí politiky: na hony vzdálené politice v dnešním smyslu samospasitelného a tíživého zápasu o moc a přitom současně "politictější", rozumíme-li tím závazek hravé a posvátné péče o záležitosti polis.

Východisko této nové politiky úzce souvisí s výše zmíněnými postoji, které jsem vytkl jako přízančné pro probouzející se /nebo znovu se probouzející/ politické vědomí katolického obyvatelstva, a se zcela zvláštním charakterem, kterého díky historickým okolnostem nabývají. Neboť pochopení spojené s odstupem může znamenat snahu o obroušení hran, o přijetí zdravých prvků při současném odmítnutí výstřelků: v horším případě z toho vyjde oportunistický kompromis, v lepším pokus o syntézu, v úhrnu nepřesahující momentální možnosti slučovaných prvků. Může však také znamenat přitakání právě tomu nejradikálnějšímu na partikulárních pojetích s tím, že je

to ještě příliš málo radikální, protože jen partikulární; takový postoj je v pravém slova smyslu katolický, jeho možnost byla alespoň ve šťastných chvílích křesťanských dějin prokázána a věřím, že dnes je před námi znovu otevřena šance takového "šťastné chvíle". Obdobně se to má se skepsí vůči politice a současně s poznatkem, že všechny naše naděje jsou tak či onak s politikou svázány. Může vést k odmítnutí politiky, spojenému se značnou dávkou pesimismu, anebo naopak k rozhodné politické angažovanosti za cenu přijetí "nutných zel", obětí - kolikátých již - na oltář lepší budoucnosti. Ostatně přijmeme-li nebo necháme-li si vnutit dnes platné pojetí politiky, žádné jiné řešení nám vlastně nezůstává. Jenomže můžeme také postupovat a ihned začít provádět zcela odlišnou, novou politiku /ve své stati Paralelní polis jsem se pokusil ukázat, že dokonce i v našich podmínkách je možnost takové politiky aktuálně otevřená - tato stať současně poskytuje určitou, byť dílčí a na konkrétní situaci zaměřenou představu o tom, odkud a kam by se podle mého názoru měla nová politika ubírat/. Přičemž slovo nový je vlastně matoucí, neboť navozuje představu nějakého zákonitého a automaticky kladně hodnoceného "pokroku": nic mi není vzdálenějšího než tato představa - to "jediné, co nás může zachránit" vidím v "cestě k pramenům", v návratu ke zdrojům života a politiky. Ovšem nesmí to být návrat k pramenům ve smyslu praktik devatenáctého století, který vždy znamenal svévolný řez mezi "pravým" a "nepravým" v libovolném místě historie /čímž bylo obvykle znehodnoceno a dezinterpretováno obě/, nýbrž skutečná cesta, na níž bude znovu promyšleno a znovapochopeno všechno "dobré i zlé" dosavadního vývoje politiky - tj. na níž bude všemu minulému dán smysl, který nám pomůže osvětlit naše dnešní problémy. Volba Jana Pavla II. ukazuje, že takovýto pohled na "nové" není jen mou bláhovou osobní nadějí a že se může stát celosvětově reálným /a speciálně pro "katolíky" z jednoho a pro země "východního bloku" z jiného hlediska/: přinejmenším v teologické rovině jí byla náhle zpochybněna běžně platná polarita mezi konzervativci a progresivisty

v církvi a otevřena nová možnost, pro kterou již takovéto dělení nebude mít smysl. Je to pouhá možnost - nicméně věřím v její uskutečnění a v její blahodárný vliv na ostatní sféry lidské kultury. Stejně tak věřím, že zmiňovaná "nová politika" je možná, že je to jediná alternativa apokalypsy a že naše národy vůbec a jejich katolické obyvatelstvo zvláště mají jedinečnou šanci artikulovat její počátky. Měla by to být politika krvavě vážná a "až do těch hrdel" zavazující: a přece by měla být /pokud možno/ nekrvavá a /nutně/ hravá. Měla by to být politika, která zavazuje /a pro dobrý příklad jsem na sebe vzal tento závazek, ať politická aktivita byla tím posledním, po čem bych ve svém životě toužil/, ale nesvazuje /pro niž např. stát či jakýkoli jiný typ organizace společnosti může být užitečným limitujícím faktorem zla, nikdy však nástrojem uskutečnění "ráje na zemi"/. Měla by to být politika, pro kterou jsou lidská práva a pravidla parlamentní demokracie, ale i třeba privilegia a svobody "feudálního" světa a požadavky sociální spravedlnosti něčím samozřejmým - protože již tak či onak uskutečněným -, současně však něčím nedostatečným. Protože je občas nutno z technických důvodů užívat stávajících šablon, označuji - k značné nelibosti svých levicově smýšlejících přátel - tento svůj politický koncept za konzervativně radikální. Jsem velice zvědav, zda po přečtení této úvahy přiřknou našemu vzájemnému politickému nesouhlasu známku verbálního nedorozumění či antagonismu. Nicméně jsem na základě mnoha indicií přesvědčen, že před katolíky českých zemí jsou v současné době otevřeny jen dvě cesty: cesta politického a tím i křesťanského selhání nebo cesta - klopotná a trnitá - hledání nové, konzervativně radikální politiky.

5. ledna 1979

//Po 23.lednu 1977. Sine loco.// - Dopis skupiny řeholníků adresovaný kardinálu dr. F. Tomáškovi s analýzou situace řeholních řádů v Československu.

Nejdůstojnější Otče biskupe /ordináři/

Obracíme se na Vás v tíživé situaci, kterou dobře znáte, a chceme ji jasněji osvětlit. Důvěru nám dává i Vaše prohlášení v tisku, televizi i rádiu, otištěné 23.1. t.r. v Katolických novinách, že jste si vědomi své stavovské i osobní odpovědnosti před Bohem i před lidmi a že, pokud jde o prostor náboženského života pro naše věřící, jste oprávněni jen Vy vyjadřovat stanovisko církve.

Roku 1950 bylo na území naší republiky celkem 12 570 řeholních osob. Z toho 1910 řeholníků a 10 660 řeholnic. V tom roce došlo k vyvezení řeholních osob z jejich řeholních domů. Většina řeholních sester musila začít pracovat v jiných ústavech nebo v továrnách. Menší částí řeholníků byla dána možnost uplatnit se v diecézní správě, ostatní se museli pracovně začlenit do civilního života.

Problematika našeho řeholního života byla projednávána na konferenci Ordinářů v Litoměřicích dne 3.2.1972. Z této konference vyšel dokument schválený Ordináři a adresovaný ministerstvu kultury. Od té doby uplynulo již pět let, naše situace se zhoršila mimo diskriminaci i tím, že od té doby zemřelo opět na tisíce řeholních osob.

Jistě máte i Vy tíživé starosti, ale další mlčení k dnešnímu stavu by znamenalo souhlas k faktické likvidaci řeholního stavu u nás.

Jsme intergální část církve, část našich kněží pracuje ve Vašich diecézích a naše řeholní sestry vedle své práce v ústavech Vám všemožně pomáhají. Nedivte se proto, že se s důvěrou obracíme na Vás a čekáme od Vás účinnou pomoc.

Dnes nám už nejde o minulost, ale především o dnešek a zítřek. Řeholní povolání je charisma, milost Boží. Stavět se proti Božím plánům a mařit nabízená charismata se neslučuje s naším a jistě ani s Vaším svědomím, ani s Vaší odpovědností.

Žádáme-li Vás o pomoc, prohlašujeme, že nám nejde o vrácení řeholního majetku, ale o zajištění práva na řeholní život a možnost řeholně žít v naší socialistické společnosti. Dnešní stav řeholního života u nás - jak odůvodňujeme v přiloženém memorandu - se neopírá o platný právní řád, vyhovění naší žádosti by nepotřebovalo žádnou zákonnou úpravu, přitom by odstraňovalo dosavadní diskriminaci. Důkazem toho, že problematiku řeholního života je možno spravedlivě a humánně řešit, dosvědčuje situace v jiných socialistických státech.

Připomínáme, že povolení řeholního dorostu by negativně neovlivnilo situaci pracovních sil u nás, protože členové řeholní by dále pracovali ve svých povoláních s vědomím, že mohli Bohem dané charisma realizovat.

Prosíme o písemnou zprávu o vyřízení naší žádosti.

Memorandum o situaci řeholních společností v ČSSR

Během roku 1950 byla provedena soustředovací akce řeholníků a přemístění řeholních sester. Tato akce neměla ani právní, ani zákonný podklad. Tuto skutečnost uznal roku 1968 Sekretariát pro věci církevní; ani dnes nelze tuto akci právně zdůvodnit.

Vracíme-li se dnes k tomuto faktu, prohlašujeme, že nám nejde o vrácení řeholního majetku, ale o zajištění práva na řeholní život a práva ve změněných podmínkách, řeholně žít v naší socialistické společnosti.

V informaci o postavení řádů a kongregací v ČSSR ze dne 14.6.1971 ministerstvo kultury ČSSR uvádí: "Zákon č. 218/1949 Sb. zrušil svým par. 14 /úprava postavení řádů/ všechny předpisy, které upravovaly právní poměry církví a náboženských společností. Toto všeobecné zrušovací ustanovení se nesporně dotklo též řádů a kongregací jako součástí církve katolického ritu... takže další existence řádů a kongregací byla pouze faktická. Tento stav trvá dosud, z čehož vyplývá, že řády a kongregace nemají z hlediska státního práva jako církevní

instituce vlastní právní subjektivitu, i když před rokem 1949 vznikaly třeba po právu."

Tato informace je první a jediný pokus zdůvodnit zánik nároků na řeholní život v naší vlasti, není však přesvědčivá, ani právně průkazná.

Zrušovací klauzule ruší toliko právní předpisy týkající se církví a nejmenuje řehole. Ke dni vydání zákona č. 218/49 Sb. neexistoval totiž žádný právní předpis, týkající se řeholních společností. Řády, kongregace, kláštery, řeholní ústavy apod. vznikaly v minulosti v naší vlasti vydáním zakládací listiny nositelem nejvyšší státní moci v té které době. Úplně stejně vznikaly i jiné církevní instituce, jako biskupství, kapituly a farnosti a všechny ostatní církevní, dosud trvající právní subjekty. Citovaný paragr. 14 zák. č. 218/49 Sb. se tedy nedotkl právní subjektivity žádné řeholní společnosti, protože tato nebyla závislá na žádném právním předpisu, který tento zákon rušil. Proto Sekretariát pro církevní věci neuvádí žádný určitý zákonný předpis, který by rušil řeholní společnosti.

Zákony, vládní nařízení i vyhlášky a praxe počítaly nepřetržitě od r. 1949 s právním trváním řeholí.

Zákon č. 218/49 v parag. 11 ruší patronát ve prospěch komunit. V parag. 1 se komunitám nařizuje pořádat soupis majetku jako jiným církevním složkám.

Vl. Nař. č. 228/49 Sb. parag. 2 zahrnuje do působnosti Státního úřadu církevního: "řehole, kláštery i jejich hospodářské a finanční věci."

Vl. nař. č. 219/49 Sb. uvádí v parag. 2 a 11 řeholní duchovní a opaty; tedy počítá i s existencí jejich řeholních komunit stejně jako je trvalá existence diecézních duchovních.

Vyhl. č. 551/50 Úř. listu z 31.5.1950 jako dosud platnou cituje Sekretariát pro církevní věci, když převádí správu majetkových podstat, které neslouží řeholním účelům, na Náboženský fond. A v parag. 2 stanoví, že výnos z těchto majetkových podstat má sloužit účelům římsko-katolické církve, "použije se jich zejména k úhradám osobních a právních věcných potřeb řádů a kongregací." Počítá tedy s trváním právní subjektivity řádů a kongregací.

K podpoře tohoto stanoviska lze uvést, že pro Slovenskou republiku ještě r. 1970 vydalo ministerstvo Směrnice z 30.7. 1970 k činnosti řeholních společností, kde upravuje právo dozoru nad majetkem řeholních společností /v parag. 2/.

Na tento právní stav navázala nepřetržitá právní praxe:

Z řady výnosů Slovenského úřadu pro věci církevní z roku 1950 uvádíme např. čj. 3393/50 z 25.8.1950, kde uvádí: "V novom prostredí môže rehoľa vykonávať svoje pôvodné poslanie a to pod Vaším vedením /reholná predstavená/. Kláštorňa budova a majetok, ktorý opúšťate, zostáva naďalej majetkom Vašej rehole." Počítá tedy opět s trváním právní existence řeholí. V obdobných případech vydávalo podobná prohlášení i SÚC v Praze.

Totéž stanovisko zaujalo i ministerstvo školství a kultury v Praze, dne 1.7.1960, když sděluje: "Majetko-právní a existenční postavení kongregace se nezměnilo", podepsané tehdejším vedoucím Karlem Brúzou.

Nemovitý majetek řeholních společností převáděla ještě minulého roku /17.12.1976/ Náboženská matice darovacími smlouvami v zastoupení jednotlivých řeholních společností na nové uživatele; z toho je jasné, že se právní existence řeholních společností stále uznává. Jinak by jejich majetek propadl státu ztrátou subjektivity už v r. 1949.

Také gen. prokuratura v Praze, dne 29.11.1968 výslovně potvrdila, že ani zákon č. 210/49 Sb., ani žádný jiný zákon nezrušil řády a kongregace; že tedy existují právně dále a že není překážky, aby v mezích platného právního řádu obnovily řádový život, anebo v něm pokračovaly.

Domníváme se, že závěry Helsinské konference, přijaté zejména z iniciativy socialistických států, i Mezinárodní pakty č. 120/76 Sb. /A a B/ nás opravňují upozornit na rozpory mezi závazky, přijatými naší republikou a mezi skutečným stavem, v němž se u nás řeholní společnosti nacházejí.

1/ Řeholním osobám se u nás brání svobodně se sdružovat ke společnému životu a od 31.3.1971 přijímat dorost - sice bez písemného zákazu, ale zásahy státních orgánů je to znemožňováno, což je v rozporu s čl.18 a 22 Paktu A č. 120/76, který zaručuje právo na svobodu sdružovat se s jinými, společně

s jinými projevoval svou víru a veřejně i soukromě provádět náboženské úkony a zachovávat obřady.

2/ Řeholnicím se nepovoluje vysokoškolské, ani středně odborné studium, ač by tuto kvalifikaci ke své práci v ÚSP potřebovaly, ani řeholníkům se nepovoluje zakončit teologické studium doktorátem, ačkoliv čl. 13 B uznává právo každého na vzdělání.

3/ Téměř všude v ÚSP jsou řeholnice odstraňovány z vedoucích míst, ač mají pro tuto funkci plnou kvalifikaci, která nově ustanoveným silám chybí, a přitom čl. 7 B Paktu zaručuje stejnou příležitost pro všechny, přičemž nemají být jiná kritéria než délka zaměstnání a schopnosti,

4/ V Charitních domovech mají řeholnice platy podstatně nižší než ÚSP; také je jich na počet pacientů povolováno méně než v ÚSP, ačkoliv čl. 7 B Paktu zaručuje spravedlivou mzdu a stejnou odměnu za práci stejné hodnoty bez jakéhokoliv rozlišování.

5/ Řekterým řeholním osobám byla zrušena registrace kupní smlouvy rodinného domku; jiným byl vyvlastněn bytový objekt, pořízený pro členy řehole, dokonce byl svému účelu odtat i družstevní objekt pořízený svépomocí členkami bytového družstva, což je v rozporu s čl. 11 B Paktu, kde se uznává právo každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň zahrnující v to... byt.

6/ Objekty, přidělované Katolickou charitou pro sestry-důchodkyně, jsou často v nevyhovujícím stavu a na kongregace se činí nátlak, aby objekty vlastním nákladem zmodernizovaly a vhodně upravily, ačkoliv jejich bývalé ústavy byly po všech stránkách vyhovující a dnes jsou v nich státní, sociální, zdravotní a školské ústavy apod. Tyto ústavy byly proti znění Vyhlášky č. 351/50 Úř. listu darovány státu a nyní si sestry mají znovu ze svých úspor adaptovat jiné budovy, aby své důchodkyně měly kam umísťovat. Přičemž citovaný již Náboženský fond /Náboženská matice/ měl potřebnou úhradu poskytovat z výnosu správy majetkových podstat řeholních společností.

7/ Víc než jiným občanům se řeholním osobám ztěžují cesty do ciziny a také jim je pro příslušnost k řeholnímu stavu nepřiměřeně vykazován na stáří pobyt v Charitních domovech, ačkoliv čl. 12 A Paktu zaručuje právo svobody pobytu i zvolit si místo pobytu.

8/V některých okresech jsou řeholní sestry tlačeny do důchodu, přemísťovány nebo se s nimi rozvažuje pracovní poměr proti znění zákoníku práce, ačkoliv oba Pakty zakazují jakoukoliv diskriminaci.

9/Systémem státního dozoru nad církvemi se řeholním komunitám omezuje výběr kněží pro jejich duchovní potřeby, jako jsou duchovní cvičení, zpovídání sester, teologické přednášky.

10/Institucí vedoucích ústavů se kontroluje a omezuje styk řeholních sester s ostatními občany, ač by tuto funkci zastaly sestry samy jako lépa před tím.

Protože naše Ústava dává občanům - v čl. 29 - právo, aby se obraceli na státní a zastupitelské sbory s podněty a návrhy, žádáme, abyste se prověřili výše uvedené skutečnosti, kterými je podstatně omezena občanská svoboda řeholních osob, a to už plných 27 let, bez právního podkladu a proti dnes platnému právnímu řádu a žádáme opatření k zamezení další diskriminace a k umožnění řeholního života, aby se řeholní osoby mohly uplatňovat v různých zaměstnáních a službách ku prospěchu naší společnosti při zachování svých řeholních závazků.

D o s l o v

M a l á k r o n i k a n á b o ž e n s k é h o n e s o u -
h l a s u

Kniha, kterou dostáváte do rukou, je výrazem legálního zápasu věřících občanů v Československu, a zvláště v Čechách a na Moravě, o svobodu náboženství v posledních letech.

Nesmíme však zapomenout, že velmi mnohým není známo, že tento zápas, jistěže v jiné formě a za odlišných podmínek, začal již v roce 1945. O tom je třeba říci několik slov hlavně těm, kteří tehdejší dobu prožívali jako děti. Nesouhlas /disens/ s protiprávním postupem československých úřadů počíná tehdy, kdy státní úřady zabírají a znemožňují vyučování náboženství a kázání v jiných jazycích než v českém a slovenském v době poválečné, když je zabaven církevní majetek, který neprávem je označen za německý nebo maďarský. Navíc na Slovensku byly zrušeny ryze náboženské organizace pod záminkou, že jsou fašistické, jakož i všechny katolické a evangelické školy. Proti těmto zásahům protestují ústně i písemně představitelé církví a též Vatikán. Spíše však úřední než veřejnou formou.

Nesouhlas, který je tehdy reprezentován především nejvyššími představiteli církví, se stává důraznějším a trvalým od roku 1948, kdy státní moc je postavena zcela na základ marx-leninistický, který je současně ateistický. Tak se stává tato ideologie vlastně jakýmsi druhem státního náboženství. Občané, kteří nepřijímají tuto nauku, budou napříště občany druhořadými. Dostává se jim jediné svobody kolaborovat s úřední mocí. Kdo tedy neuznává stav věcí, stává se disidentem. Projev jeho odporu je závislý na jeho inteligenci a odvaze.

Postup státních úřadů se ovšem přenáší vždy na ministerstvo vnitra, jehož zásahy v té době jsou neobyčejně kruté a naprosto důsledné. Postup proti náboženství, a především proti církvím, je veden od počátku převzetí moci komunistickou stranou. Setkal se ovšem s totálním odporem v katolické církvi celého

biskupského sboru a řádových představených, kteří slovem a zároveň biskupskými listy, kolektivními nebo jednotlivci, otevřeně se brání proti jakémukoliv bespráví. V proslulém kázání v strahovském kostele v Praze 1948 prohlásil pražský arcibiskup dr. Josef Beran: "Prohlašuji zde slavnostně před Bohem a před národem, že nikdy neuzavřu dohodu, která by porušovala práva církve a jejích biskupů."

Bylo by dosti odvážné posoudit i dnes dosah tohoto rozhodnutí. Postup státních úřadů v té době vůbec nerespektuje platné zákony o církvích, případně dohodu s Vatikánem z roku 1927. Vyhláší, aby svým rozhodnutím dal zdání legality, v říjnu 1949 nové zákony a nařízení bez jakékoliv dohody s druhou stranou. Tyto zákony zůstávají přes své stalinské rysy stále platné a jejich výklad je dodnes neustále zostřován a doplňován dodatky pro církevní společenství výrazně nepřátelskými. Těmito zákony jsou církve prakticky zbaveny pravomoci i ve věcech vnitřní správy, zatímco vždy platilo, že takové zákony mají vyjadřovat jen politickou míru dohledu nad církvemi.

V roce 1948 se státní úřady snaží všemi způsoby, aby se církve vyslovily k novému řádu po únoru 1948. Katolická církev ve svých legálních představitelích tak nikdy neučinila.

Kromě zabavení veškerého církevního majetku všech církví na území Československa po únoru 1948 jsou též zabaveny školy a nemocnice. Na jaře 1950 v policejní akci jsou likvidovány všechny mužské řády a kongregace. Práce ženských řeholí je omezena na činnost, kterou určuje stát a týká se pouze ošetrovatelské práce v domech důchodců a u nenormálních dětí. Doba otevřeného pronásledování v letech 1948-1968 končí úplnou likvidací jakékoliv církevní organizace i uvnitř náboženských společností, jako např. v katolické církvi potlačením třetích řádů, katolické akce, a nejsou povoleny ani farní rady v jednotlivých farnostech.

Od roku 1948 se komunistická strana v příslušných úřadech snažila jen nátlakem a jen mocensky postupovat v otázkách náboženského a církevního života občanů republiky. Nikdy nedošlo k poctivému partnerskému jednání. Katolická církev formálně početná /1948 70% obyvatelstva/ byla protistranou považována za krajně nebezpečnou pro socialistický stát nejen z důvodů ideologických, ale též proto, že její hlavou je římský papež.

Ten byl ztotožněn pro účely politiky strany s hlavou vatikánského státu, a tak jakýkoliv styk s Římem a jeho kurií, v demokratických dobách legální a samozřejmý pro příslušníky katolické církve, se stal takřka přes noc nedovoleným a protistátním.

Řekli jsme již, že nositeli nesouhlasu byli tehdy v katolické církvi především biskupové, řeholní představení, kněží a jejich pomocníci. Za odmítání poslušnosti nespravedlivým zákonům, za věrnost k papeži a jeho slovu se dostalo do vězení a internací na stovky kněží a věřících. Jako příklad uvádím, že pro důsledný a trvalý nesouhlas byli v inscenovaných procesech k smrti odsouzeni a popraveni tři katoličtí faráři, zatímco před soudy končí s mnohaletými tresty vězení biskupové Trochta, Otčenášek, Hlad, Vojtaššák, Buzalka, Barnáš, Gojdič a Hopko, opati Jarolímek, Machalko, Tajovský, Opasek a další představitelé řádů. Tak je vyřízeno definitivně vedení katolické církve, té, která důsledně nesouhlasila. Ostatní katoličtí biskupové z historických zemí prožijí mnoho let v těžké internaci v čele s pražským arcibiskupem dr. Josefem Beranem, který je neustále držen - po 16 let - na tajných místech.

V tomto kratším přehledu lze vyčerpát jen spíše heslovitě průběh boje proti katolické církvi. Byl veden, jak vidno, zásadně proti její církevní struktuře a jejím představitelům. Šlo především o to zmocnit se klíčových míst ve vedení diecézí na jednotlivých ordinariátech, do nichž od roku 1948 byli dosazováni státní úředníci, takže samostatné jednání biskupů bylo zcela znemožněno. Ti byli i delší dobu před zatčením nebo internací hlídáni přímo členy Státní bezpečnosti nebo jiné policie a neměli svobodný styk ani s kněžími, kteří pracovali v budově biskupství.

Je též samozřejmé, že postup proti organizacím a institucím, které se ideologicky vázaly k církvi nebo náboženství, byl stejně krutý a nezákonný. Tak byly po únoru 1948 rozpuštěny organizace jako Sdružení katolické mládeže, Orel, katol. skauti, akademické spolky atd., časopisy, které mohly vycházet po roce 1945, byly zastaveny, a pokud vzniklo několik nových, případně se stejným jménem jako předtím, byly v rukou kněží nebo laiků, kteří tu vykonávali kolaborantskou práci. Navíc tento tisk byl

podroben přísné státní cenzuře. Od roku 1948 téměř ustalo vydávání učebnic náboženství a knih náboženského obsahu. To se týká ovšem i Písma. O stavbě nových kostelů nemůže být ani řeči.

Vedoucí katolických organizací byli vesměs pozatýkáni a odsouzeni k dlouholetým trestům vězení. Stejný osud potkal spisovatele a vědce náboženské orientace, mezi něž na nejvýznamnější místo patří básník Jan Zahradníček a historik Zdeněk Kalista. Ti, kdo se zajímají podrobněji o situaci katolického života v Československu po roce 1948, přečtou si s užitkem dokumentaci, kterou vydal a slovem doprovodil dr. Antonín Kratochvíl ve třech svazcích díla *Žaluji* /1973, 1975 a 1977, Mnichov/.

Vytrvalá pozornost věnovaná katolíkům umožňuje pod trpěnou autoritou prof. Hromádky poměrně klidnější život především církvi československo-evangelické, málo početné. Pro charakteristiku tohoto prvního období disensu je nutno říci, že v době 1948-68 se ve vězeních Československa jen zcela najde výjimečně duchovní jiného než katolického vyznání. Církev československá husitská se tak dokonale přizpůsobila novým poměrům, že až do dneška má stále plný počet biskupů s patriarchou v čele. Ještě před rokem 1968 dochází však k ekumenickým stykům mezi katolíky a českými bratry, práce potřebná a užitečná - zvláště v Praze a v jiných městech.

Za pontifikátů Jana XXIII. a Pavla VI. začínají otevřenější diplomatické styky mezi čs. vládou a Vatikánem. Jednání s výsledky spíše hubenými a týkajícími se více jednotlivců než celkové problematiky náboženské svobody. Ano pozdější jmenování několika biskupů /1973/ nepřináší pozitivní změny pro věřící.

Nové období od roku 1968

Liberalizace roku 1968 přináší značné uvolnění pro náboženský život. Nejpozoruhodnějším činem je obnovení církve řecko-katolické, jejíž věřící žijí především ve východním Slovensku. Tato byla násilně 1950 spojena s církví pravoslavnou, biskupové zatčeni a odsouzeni stejně jako ostatní církevní hodnostáři a konečně i celá řada kněží: pro špionáž a vlezradu.

V té době bylo též umožněno svobodnější vyučování náboženství, odstraněna státní cenzura náboženského tisku a povolen volnější přístup k studiu bohosloví. Ani shromažďování věřících se nekladou překážky. Pražské jaro znamenalo i jaro pro náboženský život, byl to ovšem jenom počátek. Krátkost této doby nepostačila k obnově náboženského života. Snad bylo chybou římských úřadů, že nebyli v té době jmenováni noví biskupové, aby byla zachována kontinuita v jednotlivých diecézích a biskupové aktivní. Nicméně bylo dovoleno, aby se kdysi internovaní katoličtí biskupové - kromě arcibiskupa Berana - opět ujali správy svých diecézí. Tak tomu bylo v Českých Budějovicích, kde znovu nastoupil biskup Hlouch a v Brně, kam se vrátil biskup Skoupý. Biskup Trochta, který byl odsouzen, byl rehabilitován a vrací se do Litoměřic až po příchodu Sovětské armády.

Pozitivní kurs k církvím pozvolna končí po obsazení Československa v srpnu 1968 a nová vláda, plně závislá na Moskvě, provádí též na církevním úseku politiku normalizace, restalinizace. Odstoupivší Karel Krůza se znovu vrací na své místo nejvyššího úředníka přes církev a jeho politika je daleko tužší než za Antonína Novotného. Je to nejen návrat do doby před rokem 1968, nastává ba i podstatné zhoršení a zpřísnění v každém směru. V posledních letech se např. podařilo téměř zcela a celostátně pod nátlakem na rodiče i děti zamezit vyučování náboženství na školách. Přístup k studiu bohosloví je opět plně řízen státními úřady, pro přijetí na fakultu je zásadně důležitý posudek od policie stejně tak jako ke kněžskému svěcení. Tajná policie se v míře daleko větší snaží získat spolupracovníky mezi bohoslovci a kněžími.

Vedení církví se během předcházejících let dostalo do rukou povolných, nebo aspoň zcela pasivních. Proti pronásledování věřících a kněží bylo v posledních letech protestováno většinou jen diplomatickou, neveřejnou cestou. To vše zneklidňuje věřící, kteří již nevidí přirozené východisko z tak vážné situace. Veřejný nesouhlas se dostává mezi věřící lid a k některým kněžím. Obrana základních náboženských práv je v této době zvláště výrazná u církve českobratrsko-evangelické. Je ale třeba podotknout, že v době před vydáním Charty 77 se obracejí na bývalého

spoluvězně z Leopoldova, dnešního prezidenta Husáka dva katolíti kněží, z nichž Mastylák s ním prožil v cele sám několik měsíců na samotkách, zatímco Josef Zvěřina s ním několikrát diskutoval.

Chartu 77 při uveřejnění podepsalo několik katolických kněží i věřících. Vydaním Charty 77 s dalšími dokumenty nesouhlas věřících nabývá nových forem a je nesen duchem vzájemné pomoci všem, kteří žádají ústavou zaručené svobody. Též takto vstupuje do širšího povědomí chartistů a zvláště exkomunistů skutečnost, že u nás po desetiletí trvá absolutní náboženská nesvoboda. Toto uvědomění je podstatně důležité pro všechny chartisty bez rozdílu jejich osobního vztahu k náboženství.

dr. Anastáz Opásek, OSB